

Priče i pjesme za djecu u "Malom Istraninu" Ernesta Radetića

Mileta, Elvis

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:235031>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI**

ELVIS MILETA

**PRIČE I PJESME ZA DJECU U „MALOM ISTRANINU”
ERNESTA RADETIĆA**

DIPLOMSKI RAD

Pula, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

ELVIS MILETA

PRIČE I PJESME ZA DJECU U „MALOM ISTRANINU”
ERNESTA RADETIĆA

DIPLOMSKI RAD

JMBAG: 0303106321 izvanredni

Studij: Sveučilišni diplomski studij Rani i predškolski odgoj i
obrazovanje

Kolegij: Priče i pripovijedanje u ranoj i predškolskoj dobi

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Kristina Riman

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Elvis Mileta, kandidat za magistra ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
Elvis Mileta

U Puli, 13. rujna 2024. godine

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Elvis Mileta dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom "Priče i pjesme za djecu u "Malom Istraninu" Ernesta Radetića" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 13. rujna 2024.

Elvis Mileta

SADRŽAJ

1.	Uvod	1
2.	Povijesne i društvene okolnosti nastanka „Malog Istranina” Ernesta Radetića u Zagrebu	2
2.1	Raspad carstava, političke i ekonomske interesne sfere u Europi	2
2.2	Nastajanje komunizma i fašizma, dominantnih autokratskih ideologija kao alternative parlamentarnoj monarhiji	3
2.2.1.	Komunizam – boljševizam – fašizam	4
2.3.	Razgraničenje i Rapalski ugovor	5
2.4.	D' Annunzio	6
2.5.	Prvi oružani sukobi	7
2.6.	Fašisti dolaze na vlast	8
2.7.	Političke prilike u Istri 1920. – 1930. godine	9
3.	Časopis „Mali Istranin”	11
3.1.	Mladi Istran, Mladi Istranin i Mladi Hrvat	12
3.2.	Ernest Radetić – novinar, publicist, urednik, književnik	16
3.3.	„Mali Istranin” Ernesta Radetića	19
3.3.1.	Priče za djecu u „Malom Istraninu”	31
3.3.2.	Pjesme za djecu u „Malom Istraninu”	42
3.3.3.	Naslovnice „Malog Istranina”	54
4.	Priče i pjesme za djecu – koliko su važne	58
5.	Izbor osobitih priča i pjesama za djecu u „Malom Istraninu”	61
6.	Zaključak	68
7.	Literatura	69
8.	Prilozi	71
	Sažetak	85
	Summary	85

1. UVOD

Početak XX. stoljeća Istru pogađaju burne promjene u ekonomskom i uopće svekolikom društvenom okruženju. Rastući infrastrukturni zahvati poput izgradnje željeznice i kompleksnog obrambenog sustava ratne luke Pule te posljedično veliki priliv pripadnika raznih europskih naroda utječu na rast nacionalne svijesti i identiteta većinskog stanovništva, ovdašnjih Hrvata, posebice nakon hrvatskog preporoda koji se u Istri događa s razumljivom odgodom uslijed talijanskog otpora na svim razinama (Cetnarowicz, 2014: 139). No nakon dva desetljeća uspona slijedi devastacija koju je izazvala talijanska vlast, napose fašistički pokret koji je Hrvate držao barbarima i manje vrijednim, posve nepoželjnim etnitom u Istri. Tome se, uz ostale istaknute hrvatske intelektualce Istre starije generacije, usprotivio mladi novinar Ernest Radetić iz Baderne.

Učinio je to jedino kako je i mogao, kroz časopis za djecu i mladež "Mali Istranin", u Zagrebu objavljujući pjesme i pripovijetke, zagonetke i premetaljke sa ciljem opstojnosti hrvatskog nacionalnog identiteta u Istri s jedne, te zaokupivši pozornost svekolike hrvatske javnosti na dramatične uvjete fašističke tlake u Istri s druge strane. Ovim radom nastoji se u vrlo sažetom obliku približiti kronologija povijesnih okolnosti u Istri u prva tri desetljeća XX stoljeća, koje su neposredno utjecale na Radetićev izdavački poduhvat. Intencija je prikazati strukturnu okrutnost fašističkog režima u Istri na koji Radetić odgovara pjesmama i pričama za djecu! U prilogu se objavljuje preslika jednog broja "Malog Istranina" kako bi se autentično dočarala jednostavnost izraza ovog izdavačkog poduhvata, koji je u potpunosti financiran pretplatom čitatelja. Broj koji se nalazi u prilogu bio je poslan na adresu jednog seoskog učitelja u okolici Varaždina.

2. POVIJESNE I OSTALE DRUŠTVENE OKOLNOSTI NASTANKA „MALOG ISTRANINA” ERNESTA RADETIĆA

2.1. RASPAD CARSTAVA, POLITIČKE I EKONOMSKE INTERESNE SFERE U EUROPI

Rat koji je trebao okončati sve buduće ratove, zbog toga i nazvan Velikim ratom, nakon pune četiri godine krvarenja na bojištima koja su Europu okruživala sa svih strana, iscrpio je sve zaraćene strane. Ponajviše one države koje su se nalazile u okruženju, u prvom redu Njemačko i Austro- Ugarsko Carstvo. Njemački su gubici u ljudstvu na zapadnom frontu bili poražavajući, a dolazak modernog oruđa i oružja ulaskom Sjedinjenih Američkih Država u ratni sukob rezultirao je prevagom među dotad izjednačenim sukobljenim snagama. Unutarnja politička previranja u Ruskom carstvu dovela su do produžetka rata, posebice nakon Oktobarske revolucije i *de facto* građanskog rata u Rusiji. Time je omogućena konsolidacija već izgubljenih položaja Njemačke na zapadnom frontu, a posebno je ojačana pozicija Austro-ugarskih obrambenih snaga na bojištu Soče. Čak je u tzv. proljetnoj ofenzivi Centralnih sila, posljednje godine rata, doduše na inicijativu Njemačke, talijanska vojska odbačena sve do rijeke Piave. Ipak, talijansko bojište su sile Antante konsolidirale i sve vratile na početne pozicije, kave su bile prije bitke kod Kobarida. Sve je to na kraju dovelo do općeg kolapsa i sloma, u prvom redu vojske Habsburškog carstva. Monarhija se počela rušiti iznutra, stari je car Franjo Josip, kao ako ne jedini ali svakako najveći kohezijski faktor, preminuo i veliku vojsku više ništa nije držalo na okupu. Poljaci, Česi, Slovaci, Austrijanci – svi su samo htjeli u svoj rodni kraj, čim je moguće prije vratiti se kućama i obiteljima. Vladala je i velika nestašica hrane, zapravo doslovno glad, a stanje apokalipse dodatno je pojačala pandemija tzv. španjolske gripe. U Istri doduše nije bilo izravnih kopnenih ratnih operacija, ali je bilo pomorskih i sukoba u zraku. Na samom početku rata bilježimo neuspjeli avanturistički pokušaj ulaska u Pulu jedne francuske podmornice, nekoliko bombardiranja iz zraka (Balota, 2023, 153), između ostalog i talijanskim zračnim balonom, te česte zračne okršaje avionima u tršćanskom zaljevu.

Ali, političke prilike u Istri prije rata i činjenica daje Kraljevina Italija praktički izdala saveznike i promijenila stranu u ratu u zamjenu za obećani teritorij istočnog Jadrana (Čulinović, 1953: 3), sve je to činilo da se Hrvati u Istri kao tada većinski narod

opravdano plaše za svoju budućnost. Kada je Austro-Ugarska kapitulirala, a vlast u najvećoj i središnjoj austro-ugarskoj ratnoj luci Puli barem prividno preuzelo Narodno vijeće Države Slovenaca, Hrvata i Srba (Šetić, 1999: 147). Istog dana Talijani su izveli podmorsku diverziju i potopili zapovjedni admiralski brod, „Viribus Unitis”. Na njemu je dan ranije skinuta habsburška carska i izvješena hrvatska trobojna zastava. Sutradan je „Viribus Unitis” trebao biti preimenovan u „Jugoslaviju”, no to se nikada nije dogodilo, a admiralski brod je završio na dnu pulske luke.

2.2. NASTAJANJE KOMUNIZMA I FAŠIZMA, DOMINANTNIH AUTOKRATSKIH IDEOLOGIJA KAO ALTERNATIVE PARLAMENTARNOJ MONARHIJI

U političkim previranjima na početku XX stoljeća sve velike europske države imaju vrlo složenu unutarnju političku situaciju. Njemačka sa svojim ambicioznim carem, na krilima pobjede protiv Francuske četvrt stoljeća ranije, u vojnoj je koaliciji s Italijom i Austro- Ugarskom. Drugi veliki blok čine Francuska, Velika Britanija i Rusija.

Obje strane raznim manevrima pokušavaju pridobiti manje države izravnim ili skrivenim uplivom i utjecajem, u čemu je posebno zanimljiv teritorij Balkana. Kraljevina Srbija tijekom druge polovice XIX stoljeća velikim se dijelom oslobodila političkog utjecaja Otomanskoj imperiji i priklonila se zaštiti Rusije, no istodobno na politički a posebice ekonomski razvoj te države najveći utjecaj ima Austro-Ugarska. To se stubokom mijenja protu- austrijskom zavjerom i ubojstvom dotadašnjeg srpskog kralja. Na vlast dolaze Karađorđevići, a protu- austrijsko se raspoloženje po zaštitom Kraljevine Srbije prelijeva i na Hrvatsku, te posebno na Bosnu i Hercegovinu, koju Habsburgovci nakon okupacije namjeravaju potpuno anektirati i integrirati u svoj državno pravni poredak. To će biti i neposredan povod za uspješan atentat na austro-ugarskog prijestolonasljednika u Sarajevu, čime počinje Veliki rat. Oba suprotstavljena vojna bloka, Centralne sile i Sile Antante, svoju javnost uvjeravaju da je upravo njihova pobjeda neminovna i da će rat biti gotov do Božića. Ne samo da nije bilo tako, već je Italija nakon godine neutralnosti odlučila promijeniti partnere i ratovati protiv dojučerašnjih saveznika.

2.2.1. KOMUNIZAM- BOLJŠEVIZAM - FAŠIZAM

U najvećoj pak Carevini na svijetu, u Rusiji, neuspješna građanska revolucija iz 1905. godine samo je prolongirala rješavanje unutarnjih sukoba i potpunog pomanjkanja ekonomske efikasnosti društva. Početak Velikog rata tu je krizu privremeno stavio u drugi plan, no početkom 1917. godine izbija Druga ruska građanska revolucija. Tek djelomično uspješna, umjesto razrješenjem politička je kriza produbila društveni konflikt, koji sada nije bio izražen samo među zagovarateljima ili protivnicima carizma, već i među samim socijaldemokratima. U takvom političkom kaosu, boljševici koje predvodi V.I. Lenjin, istupaju s tezom da se Rusija treba povući iz rata i zauzeti neutralnu poziciju, jer da to nije rat ruskog naroda već isključivo ruskih vlastodržaca. To je uvjetno rečeno bilo u neku ruku i točno, jer su sve europske ustavne monarhije imale kraljeve i careve koji su međusobno bili u bliskom srodstvu. Tako su britanski, njemački i ruski car bili prvi rođaci, a u krvnom srodstvu, bližem ili daljem, bili su i svi ostali monarsi tadašnje Europe. U listopadu 1917. godine Lenjin i njegovi boljševici uspijevaju pokrenuti oružanu revoluciju i građanski rat u Rusiji, koji će potrajati pune četiri godine. Glavni ideološki mamac za vojsku koja jedva čeka povratak s fronte, odnosno za ruske seljake i radnike je obećanje o ukidanju klasa, o sredstvima za proizvodnju u rukama onih koji ih koriste, ili pojednostavljeno – tvornice radnicima, a zemlja seljacima. A sve će to biti ostvareno tako što će radnici i seljaci oružjem izboriti tvornice i zemlju, a nakon toga sami odlučivati o svojoj sudbini, u komunama. I oduzeti svu zemlju crkvi, jer je religija kako je Lenjin govorio *opijum za narod*. U četiri nastupajuće godine boljševici su pobijedili, a u njihovim su se redovima borili ne samo ruski, već i vojnici zarobljeni tijekom rata s područja Austro- Ugarske, dakle Talijani, Hrvati i svi ostali. A vijest da bi ljudi doista mogli biti jednaki već za života na zemlji proširila se brzinom munje među sve seljake i radnike ondašnje Italije (Čulinović, 1951: 35) što dovodi do za talijansku u Velikom ratu pobjedničku buržoaziju do realnih strahovanja za vlastitu sigurnost a posebice imovinu. Stoga pomno isplaniranim manevrima podupiru jednu drugu ideologiju u nastajanju, koja će se u konačnici sukobiti s komunizmom- boljševizmom, mada u osnovnim postavkama među njima i nije bilo presudne razlike.

Ono što je za komunizam- boljševizam bio Lenjin, bivši socijalist koji je početkom XX stoljeća radikalizirao svoja uvjerenja i uspio u to uvjeriti većinu svoje

stranke (bolje – više na ruskom, op.a.), to je za fašizam, drugu veliku ideologiju koja je htjela dokinuti višestoljetna carstva, bio Benito Mussolini. I on uvjereni marksist, karijeru počinje kao novinar u socijalističkim izdanjima. Mussolini je doduše trinaest godina mlađi od Lenjina, ali u razdoblju do pred veliki rat uspijeva se pozicionirati kao jedan od vodećih ljudi talijanske ljevice. Glavni je urednik službenih talijanskih socijalističkih novina „Avanti”, prije toga djeluje u Švicarskoj koja je tada kao vojno i politički neutralna država stjecište svih mogućih političkih predstavnika i grupacija. Između ostalih, i sam Lenjin je mnoge predratne pa i dvije ratne godine proveo u Švicarskoj. No za razliku od njega, Mussolini u međuvremenu revidira svoja socijalistička uvjerenja, od uvjerenog pacifiste u doba talijansko-turskog rata postaje militarist i zalaže se za ulazak Italije u rat i to na strani Antante. Kao dobrovoljac stupa u vojsku, ali ubrzo biva teško ranjen i to nesretnim slučajem od vlastitih vojnika. Demobiliziran, nastavlja pisati u vlastitim novinama, da bi naposljetku s istomišljenicima, mahom ratnim veteranima, 1919. godine osnovao Fašističku stranku (Fasci Italiani di Combattimento). Program se zasnivao na utopističkom idealizmu i identifikaciji s Rimskim Carstvom, nacionalnoj isključivosti i šovinizmu, političkoj reformi koja podrazumijeva dokinuće kraljevine i uspostavu republike, oduzimanju crkvenih dobara te agrarnoj reformi. Fašistički manifest napisati će poznati književnik Tommaso Marinetti, koji već ima veliko iskustvo u pisanju manifesta i proglasa.

2.3. RAZGRANIČENJE I RAPALSKI UGOVOR

Svako okončanje rata gotovo je jednako dramatično kao i ono vrijeme u kojemu rat počinje. Nakon četiri godine i tri mjeseca ratovanja, velika Austro-Ugarska vojska se raspala. U Puli, glavnoj austro-ugarskoj ratnoj luci vladao je kaos. Doduše, na velikim lučkim plutačama još je uvijek bila privezana većina brodovlja, ali s nepotpunom posadom. Zapovjednik flote kontraadmiral Vuković Podkapelski potonuo je zajedno s admiralskim brodom (Balota, 2023: 312), a lučki je admiral predao Pulu Talijanima. Druge opcije jednostavno nije bilo, unatoč činjenici da se armija feldmaršala Borojevića, još uvijek u punom sastavu i ratnoj opremi (Pederin, 2007: 426), stavila na raspolaganje Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu. Talijani su zaposjeli Istru, a nakon nekoliko dana i Šibenik, te otoke Vis i Lastovo (Scotti, 2021: 27). D'Annunzio

uplovljava u Zadar, a za desetak dana će Talijani potjerati i posadu „Jelačić” pukovnije iz Rijeke. Narodno vijeće Države SHS traži ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom, i to će se formalno i dogoditi 1. prosinca 1918. godine, kada je uspostavljena Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. U siječnju iduće godine počinje Mirovna Konferencija u Parizu, koja je trebala definirati nove državne granice u Europi.

Konferencijom dominiraju sile Antante kao pobjednice, među njima i Kraljevina Italija. No konačno određenje državnih granica ipak je dogovoreno tek u studenom 1920. godine i to bilateralno, u gradiću Rapallu, kod Genove u Italiji. Tamo je Italiji definitivno pripao teritorij koji je okupirala u studenom 1918. godine, dakle Istra, Zadar, Cres, Lošinj, Lastovo i Palagruža. Ipak, iz Šibenika su morali otići, a Rijeka je trebala postati neutralni teritorij, a za to su se trebali pobrinuti sami Talijani (Darovec, 1997: 83).

2.4. D' ANNUNZIO

Gabriele D' Annunzio, suštinski iredentist, ekstravagantni predratni talijanski pjesnik i dramaturg, dočekao je Veliki rat u Parizu. Odmah se vraća u Italiju i, mada u šestom desetljeću života, samostalno stvara svoje ratne epizode kojima želi ući u povijest. Zrakoplovom u nekoliko navrata sudjeluje u bombardiranju Pule i Poreča, baca propagandne letke nad Trstom i samim Bečom, a u jednom avanturističkom poduhvatu torpednim čamcem napada luku Bakar. D' Annunzio je doista jedinstvena pojava u povijesti, jer nije zabilježeno da bi netko ratovao na kopnu, moru i zraku i o tim svojim podvizima odmah po povratku u bazu ispjevao stihove, koji imaju literarnu vrijednost. No osim literarne, njegovi su stihovi imali i politički učinak, pa je tako ratni poklič „Eia, Eia, Eia Alala” koji koristi u svojem spjevu „La poema di Quarnaro” postao glavni bojni poklič fašizma. Nakon rata, u činu umirovljenog pukovnika, uglavnom uživa u zasluženju slavi, no smatra kako predstava u kojoj on igra glavnu ulogu još nije ni izbliza dovršena (Čulinović, 1953: 84). U Mjestu Ronchi nedaleko Trsta, u rujnu 1919. godine okuplja vojsku veličine brigade, u kojoj su sve prekaljeni borci (Scotti, 2021: 51), tzv. legionari i odlazi put Rijeke kako bi je vojnički zauzeo i tamo uspostavio vlastitu državu. Na njegovom automobilu naslikane su Madona iz Loreta i štalica iz Nazareta u kojoj je Marija primila vijest da će postati majka. Simbolizam je jasan – to je ona ista

štalica koja je u 13. stoljeću osvanula na Trsatu, da bi nekoliko godina kasnije bila prenijeta u talijanski Loreto pokraj Ancone. *Tek s pojavom D'Annunzia i njegovom okupacijom Rijeke ujesen 1919. pokret (tj. fašizam, op.a) dobiva svoj prvi pravi organizacijski ali i politički obrazac* (Dukovski, 1998: 41)

D'Annunzio je i svoju okupaciju Rijeke prigodno nazvao *Santa entrata - sveti ulazak* (Scotti, 2021: 85). Svakodnevni su njegovi vatreni govori s balkona Guvernerove palače u Rijeci pred sve većim mnoštvom građana, u kojima on veliča talijansku kulturu i najavljuje pretvaranje Rijeke u ideal fašističkog društva. Epizoda, mada je bolje reći *danuncijada* (Čulinović, 1953: 185) potrajala je sve do Božića 1920. godine, kada je talijanska ratna mornarica pod međunarodnim pritiskom brodskom artiljerijom dokinula D'Annunzijeve fašističku republiku.

2.5. PRVI ORUŽANI SUKOBI

Nedugo nakon D'Annunzijeve okupacije Rijeke i praktičnog dolaska fašista na vlast prevratom u ovom gradu koji je u društvenom smislu bio vrlo povezan s Istrom, u Vodnjanu sredinom siječnja 1920. godine dolazi do prvog oružanog sukoba socijalista i fašista (Milanović, 1973: 567). Pogiba jedan mladi socijalist, još trojica umiru nedugo zatim u zatvoru (Dukovski, 2004: 150), a ranjenih je bilo na objema stranama. Socijalizam, ali i anarhizam, bile su vodeće političke ideologije u prvom redu među radnicima u brodograđevnoj i lučkoj industriji Trsta i Pule, te ugljenokopima ugljena i boksita na Labinštini. S druge strane, nakon samoga čina utemeljenja fašizma kao pokreta, lokalni ogranci i organizacije nicale su u svim sredinama, pa tako i u Istri, koja je od ranije imala mnogobrojne talijanske političke i društvene organizacije (Pederin, 2007: 499). U srpnju 1920. godine u Splitu su u okršaju sa domaćim mladićima smrtno stradala dvojica talijanskih mornara, sutradan su Talijani spalili zgrade u kojima su se okupljali Slovenci i Hrvati, Narodne domove u Trstu i Puli.

U rujnu iste godine Mussolini dolazi u Pulu, gdje u kazalištu drži vatreni govor u kojem prijeti svim Slavenima (gli slavi, op. a.). Fašisti, osnaženi jačanjem njihove partije, sve češće poduzimaju organizirana premlaćivanja političkih oponenta, a nakon jednog takvog u lokalnoj proštinskoj gostionici (Milanović, 1973: 569), organiziraju se lokalni Hrvati iz okolnih sela i napadaju fašiste. I to je čuvena Proštinska buna, koju je

početkom veljače 1921. godine organizirao sposoban mladi boljševik iz hrvatskog sela Šegotići, Ante Ciliga (Čulinović, 1951: 50). Neće proći ni puni mjesec, a 2. ožujka pod utjecajem Oktobarske revolucije dižu se rudari Labinštine, uspostavivši tzv. Labinsku republiku. Za razliku od Proštine, pobuna u Labinu odvijala se pod crvenom zastavom sa srpom i čekićem (Čulinović, 1951: 101) te nije imala nacionalni već isključivo socijalni, boljševički karakter, a kolovođe su većinom bili Talijani. Uostalom, i proglas kojim se rudare poziva na nastavak proizvodnje za vrijeme kratkotrajne labinske pobune tiskan je isključivo na talijanskom jeziku (Čulinović, 1951: 112). Obje su pobune ugušene oružanom intervencijom talijanske mornarice i pješništva, vođe su uhićeni i optuženi (ne i Ciliga, op.a.), ali su na kraju suđenja u Puli svi oslobođeni.

2.6. FAŠISTI DOLAZE NA VLAST

Slijedi godina snažne političke nestabilnosti u Italiji, kojom dominiraju socijalistički štrajkovi i česti sukobi radnika sa sve brojnijim fašistima. Italija se generalno u političkom životu dijeli na desnicu i ljevicu, i to je podjela koja će u toj državi permanentno dominirati sve do danas. No, *fašizam postaje agresivan tek nakon oseke socijalističkog pokreta te njegovog postupnog silaska s političke scene kao najmoćnije vladine oporbe* (Dukovski, 1998: 61). U listopadu 1922. godine Mussolini organizira pohod na Rim, kako bi uvjerio javnost, ali u prvom redu samoga kralja i predstavnike vojske te industrijalce, da su fašisti politička snaga s kojom se mora računati. Dva dana nakon toga postaje predsjednikom vlade, i time fašizam i službeno dolazi na vlast u zemlji, koja je teško stradala u Velikom ratu, koja je pretežno ruralna i kojoj treba snažni autoritarni režim koji obećava imperijalnu obnovu. Počinje doba agresivnog talijanskog šovinizma, militarizma, modernizacije i industrijalizacije te surovog obračuna sa svima koji se ne mogu uklopiti u ovakvu perspektivu Kraljevine Italije. Ljevičari su prvi na udaru, a odmah potom i istarski Hrvati te Slovenci, kao i svi ostali narodi, zaostali u Istri iz doba Austro- Ugarskog Carstva.

2.7. POLITIČKE PRILIKE U ISTRI 1920. - 1930.

U čitavoj Istri je do početka Velikog rata bilo gotovo dvije stotine škola na hrvatskom i slovenskom jeziku. Primjerice, samo na Puljštini bile su 33 škole na hrvatskom jeziku (Car- Emin, 1949, prema Jakovljević, 1975: 142).

Nakon rata, uslijedit će zatiranje hrvatskog i slovenskog nacionalnog identiteta, koje Mate Demarin dijeli na tri razdoblja (Demarin, 1972). Prvo, od okupacije u studenom 1918. godine do aneksije u prosincu 1920. godine. Drugo razdoblje slijedi do fašističke školske reforme u listopadu 1923. godine, te naposljetku najvažnije, treće od te Gentileove reforme pa sve do kraja desetljeća, kada su likvidirane sve hrvatske i slovenske škole u Istri. Ukidanje hrvatskog jezika u javnoj komunikaciji nije slučajno, jer *jezik je jedna od najvažnijih komponenti koje određuju pojam etniciteta* (Grbić, 1994: 31). Ista autorica navodi i da je *kao sredstvo komunikacije, jezik ujedno i sredstvo društvene i političke moći, pa se posljedično može zaključiti da je upravo jezik glavna karika ostvarenja potpune političke dominacije u nekom društvu* (Grbić, 1994: 35).

Slovenski i hrvatski jezik u Istri neformalno se potiskuju iz uprave i sudstva još u doba okupacije, do 1920. godine (Darovec, 1997: 83). Nakon Rapalskog ugovora, Istra i formalno potpada pod Kraljevinu Italiju, u regiju Julijsku krajinu. Odlukom prefekta regije, u ožujku 1923. zabranjena je upotreba hrvatskog jezika u državnoj upravi, a u listopadu iste godine slijedi tzv. Školska reforma ministra Gentilea, kojom se ukidaju sve škole na hrvatskom i slovenskom jeziku. Uvodi se čitav niz niz posebnih zakona (Zakon o društvima, Zakon o javnim priredbama, Zakon o javnoj sigurnosti) kojima je hrvatski jezik i formalno zabranjen u javnoj komunikaciji. Uslijedio je 1927. godine Zakon o imenima, kojim su u talijansku inačicu ili posve novu jezičnu konstrukciju prevedena sva hrvatska prezimena u Istri. Sve to, uz ranije spomenute ustanke seljaka i radnika na Proštini i Labinu, dovest će 1927. do organiziranja tajne skupine *TIGR* -Trst, Istra, Gorica, Rijeka, i to zbog otpora fašistima oružanim akcijama (Dukovski, 2004: 153).

U Bermu je pod vodstvom Slavka Zlatića osnovana na tom tragu manja družba pod nazivom *Borba* (Milanović, 1973: 570). Pred sam referendum o tzv. nacionalnom izjašnjanju ili plebiscitu, kojim su vladajući u Istri htjeli dokazati uspjeh svoje politike odnarođivanja Hrvata i Slovenaca, ova je malobrojna beramska družba u ožujku 1929. organizirala zasjedu na Kamuševu brijegu, pokraj ceste Beram- Pazin. Pucali su iz

pušaka pred kolonu seljaka koji su krenuli na referendum, i nehotice pogodili dva seljaka iz obližnjeg Trviža, od kojih je jedan, teško ranjen u trbuh, preminuo dva dana kasnije u pulskoj bolnici. Fašisti su ih ubrzo sve uhitili i uz veliku pompu organizirali suđenje, te jednog među njima, koji uopće nije sudjelovao u spomenutoj oružanoj akciji, osudili na smrt. Vladimir Gortan strijeljan je 17. listopada iste godine u pulskoj uvali koja od 1947. nosi njegovo ime.

3. ČASOPIS „MALI ISTRANIN”

„Mali Istranin” časopis je za djecu i mlade, koji je u Zagrebu pokrenuo Ernest Radetić uz svesrdnu potporu Josipa Antuna Kraljića. Prvi broj izašao je, simbolično, na prvi dan proljeća 1930. godine. Nastavak je to u prvom redu pregalaštva i izdavačkog truda samog Josipa A. Kraljića, prvog učitelja hrvatske pučke škole u Malom Lošinju, kojega će životne okolnosti i služba dovesti u Istru, u kojoj će on pak započeti svoj publicistički i izdavački rad, prvenstveno za mlade. Najprije će u Puli nastati „Mladi Istran”, koji će kasnije biti preimenovan u „Mladog Istranina”. Potom biva preimenovan u „Mladog Hrvata”, zatim po okončanju Velikog rata opet će biti obnovljen „Mladi Istranin” da bi naposljetku, u vrijeme kada su sve tiskovine na hrvatskom jeziku u Istri bile zabranjene, projekt ponovo oživio zaslugom Ernesta Radetića. No, on se ne odlučuje za isti naslov, već izdaje časopis „Mali Istranin”, koji će pod tim nazivom izlaziti punih deset godina, sve do listopada 1940. godine. Tada će Radetić, s obzirom na činjenicu da je fašistička Italija u međuvremenu i formalno ušla u Drugi svjetski rat na strani Hitlerove Njemačke, a da je Jugoslavija pod vlašću Karađorđevića bila neutralna, ipak promijeniti naslov časopisa u „Mladi rodoljub”. Ne treba smetnuti s uma činjenicu da je na snazi politički sporazum Cvetković- Maček, da su tada Hrvati u Jugoslaviji i formalno zastupljeni u vladi, te da bi inzistiranje na dotadašnjoj uređivačkoj politici koja Italiju prikazuje kao okupatora u Istri moglo Radetića dovesti u sukob s jugoslavenskim vlastima i otežati izlaženje lista. Osim toga, Radetić je tada i glavni urednik časopisa „Istra”, glasila Istrana u egzilu, koji posve ovisi o državnim financijama. Imajući sve to u vidu, Radetićev je kompromis s promjenom imena razumljiv. Mada, „Mali rodoljub” nije dugo potrajao, ugasit će se nakon drugog broja, u veljači 1941. godine.

3.1. MLADI ISTRAN, MLADI ISTRANIN I MLADI HRVAT

Josip Antun Kraljić rodom je iz sela Bogovića pokraj Malinske na otoku Krku. Nakon svršetka školovanja u Rijeci i Kopru radi kao učitelj najprije u Malom Lošinj, gdje je upravitelj škole Družbe Sv. Ćirila i Metoda.

U Puli 15. siječnja 1906. godine pokreće časopis za djecu „Mladi Istran”. Kraljić je tada još uvijek živio i radio u Malom Lošinj i prvotna mu je namjera bila izdavati, kako sam kaže *dječji listić*. (Mali Istranin, 1936: 65). Koincidiralo je to s početkom rada tiskare koja je bila u vlasništvu izvjesnog Saxide, lošinjskog Talijana s kojim je Kraljić bio sve ugovorio. No kad se vijest pronijela, lošinjski talijanaši su zasuli tiskaru kamenjem i Kraljić je bio primoran premjestiti svoj izdavački projekt časopisa za djecu kod Matka Laginje u Pulu. Stoga i naslovnica prvog broja „Mladog Istrana” simbolično prikazuje Kraljića kako iz Istre šalje pozdrave Lošinj.

Naslovnica „Mladog Istrana”

(Mali Istranin, 1936: 67)

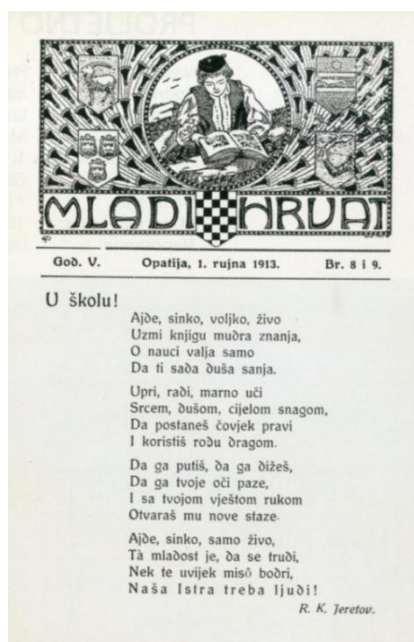
Prema Kraljevićevim riječima *Lošinj bio je preplavljen prvim brojem „Mladog Istrana” a i po zidovima crvenilo se nekoliko omotnih listova, koji su navješćivali našem narodu bolje dane i skoro uskrsnuće zatomljene hrvatske riječi u ovom gradu.* (Mali Istranin, 1936: 66). Časopis je odlično bio primljen i u Istri, pa se već prvih dana na njega pretplatilo čak tisuću čitatelja, da bi taj broj nakon svega pola godine bio utrostručen. *Uspjeh bio je osiguran i ono prvobitno zabrinuće i strah naših istarskih prvaka i učitelja rasplinuo se i pretvorio u jednodušno povlađivanje i bodrenje na daljnji rad. Od prvih saradnika javio se naš omiljeni pjesnik Bikard Katalinić Jeretov, a onda Viktor Car-Emin, Bogumil Toni, Ernest Jelušić, Jelica Belović-Bernadzikowska, Lj. Varjačić, Jakov Majnarić, Davorin Trstenjak, Crnko i dr. Rodoljubi se natjecali da pretplate što veći broj istisaka za našu djecu u osnovnim, poglavito Družbinini školama. To je blagotvorno djelovalo na duh naše mladeži i znatno pripomoglo buđenju naše narodne svijesti u Istri.* (Kraljić u uvodniku Malog Istranina, 1936: 67). Pune dvije godine Kraljić neumorno, uz neredovito financiranje, uređuje i tiska „Mladog Istrana”, u kojem je i većinski autor tekstova. Marljivo obilazi istarska sela i među tamošnjim Hrvatima skuplja narodne pjesme i priče, šaljive zagonetke i sve pretače u zanimljivo štivo za mlade ali i odrasle. Kako bi se dobio potpuniji uvid u opseg rada i uopće pregalaštva Josipa Antuna Kraljića, treba spomenuti da osim u izdavanju „Mladog Istrana”, u Puli sudjeluje u izdavanju prvog istarskog kalendara za mladež „Jorgovan”, te knjige narodnih priča iz Bosne autorice Jelice Belović Bernadzikowski pod nazivom „Hrvatske jelice”. Na poziv hrvatskih iseljenika u Južnoj Americi, 1908. godine odlazi u Argentinu, u grad Rosario de Santa Fe, gdje se također bavi publicistikom. Tamo je urednik časopisa „Materinska riječ”. U međuvremenu je izdavanje časopisa privremeno obustavljeno, a nakon nekoliko mjeseci redakcija iz Pule seli u Opatiju. Uređivanje i organizaciju nakladništva preuzimaju Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov, a naslov časopisa glasi „Mladi Istranin”.

Koliko je to štivo na hrvatskom jeziku bilo omiljeno i iščekivano među samom djecom, opisati će četvrt stoljeća kasnije redoviti suradnik „Malog Istranina” po pseudonimu „Prikodražan”.

Najbolji učenici dobivali su na poklon pojedine brojeve. I ja sam ga više puta dobio, a kad nisam, bio sam žalostan. Bilo mi je krivo. Dolazak »Mladog Istranina « bio je za nas djecu pravi događaj. Gospodična bi ponosno stupala kroz razred držeći pod pazuhom

više komada lista, a mi nismo mogli sakriti veselje da ćemo ga dobiti, da će nam iz njega čitati vesele zgode majmuna i druge lijepe priče. Svaki smo u sebi mislili: hoćemo li ga dobiti. (Mali Istranin, 1937: 147).

Nakon dvije godine ponovo dolazi do promjene naslova u „Mladi Hrvat”.

Obrazlažući promjenu imena, Viktor Car Emin piše: *Moja je želja bila, da listić iz kojega je progovarala naša istarska duša uđe u sve hrvatske krajeve, da se svi naši mali Hrvati upoznaju s mukama svoje istarske braće, da nas s njima bude što više milijuna* (Mali Istranin, 1936: 69,70).

Uostalom, još je Matko Laginja u svojim „Istarskim pričicama”, koje su u Matičinom časopisu „Vienac” prvotno objavljivane tijekom 1879. i 1880. godine, žitelje Istre slavenskog podrijetla nedvojbeno nazvao istarskim Hrvatima (Laginja, 1945: 87). U financijski konsolidiranom „Mladom Hrvatu” sve je više suradnika, mahom hrvatskih učitelja iz Istre i Primorja, među kojima je primjerice i tada već poznati Vladimir Nazor, ali i tada najpoznatija hrvatska književnica Ivana Brlić Mažuranić. Nakon dvogodišnjeg izbivanja iz domovine, po povratku iz Argentine, redakciji se ponovo u svojstvu suradnika pridružuje Josip Antun Kraljić.

„Mladi Hrvat” kao mjesečnik redovito izlazi sve do početka 1. svjetskog rata, uvijek pod rukovođenjem Cara Emina i Katalinića Jeretova. Upravo uplivom Viktora Cara Emina, koji je smatrao da humor ima posebno veliku ulogu u približavanju literature publici, u „Mladom Istraninu” se po prvi puta pojavljuje lik majmunčića Floka i dječaka Jurića. *Trebao mi i mali jedan nevaljalac, koji bi pored svojih nosio na sebi i nevaljalštine druge djece* (Mali Istranin, 1936: 69). Tako će lik Jurića opisati njegov stvaratelj, Viktor Car Emin, a Jurić će postati sinonimom za dječje nepodopštine, te savršen lik s kojim će se identificirati mnoge generacije istarske djece između dva rata, pa i nakon toga.

Svršetak Velikog rata donosi i velike, u prvom redu političke promjene u području Istre. Tisućugodišnje Habsburško carstvo propada, na njegovom ogromnom teritoriju nastaju nove nacionalne ili višenacionalne države. Tek po okončanju rata Hrvati Istre, koji pretežito žive u ruralnim područjima, dakle u unutrašnjosti Istre, bivaju upoznati s politički svršenim zadatostima Londonskih ugovora, prema kojima Kraljevina Italija polaže pravo na istočnu jadransku obalu. Hrvatski narodni preporod u Istri 19. stoljeća, započeo u vrijeme biskupa Jurja Dobrile i Dinka Vitezića a nastavljen drugom generacijom istarskih pravaša starčevićanaca, Matkom Laginjom, Vjekoslavom Spinčićem i Matkom Mandićem, naprasito biva zaustavljen. Doduše, ne odmah. Tako istarski narodnjaci obnavljaju „Mladi Istranin” i to u Trstu, 1922. godine. Unatoč fašizmu, uspjevaju opstati i časopis kao dvotjednik izdaju narednih šest godina (Milanović, 1973: 523), sve do 1928. godine kad se na teritoriju Kraljevine Italije dekretom zabranjuje sav jugoslavenski, samim tim i hrvatski tisak. To su olovna vremena za hrvatski osviještene narodnjake Istre. Bez pisane riječi, samoga jezika koji je u javnosti zabranjen, škola i državne politike nasilne talijanizacije, hrvatska je riječ u Istri osuđena na ilegalu. Hrvatsko se štivo kriomice čita isključivo iza dobro zabravljenih vrata, ponajviše ono koje je bilo dostupno do zabrane, jer novoga nema. U takvim prilikama, opet na poticaj Josipa Antuna Kraljića, u jednom od središta iseljenih istarskih intelektualaca, u Zagrebu, posla se prihvaća mladi Ernest Radetić.

3.2. ERNEST RADETIĆ – NOVINAR, PUBLICIST, UREDNIK, KNJIŽEVNIK

Ernest Radetić rođen je u Baderni 13. ožujka 1899. godine gdje je pohađao tzv. pučku školu Družbe Sv. Ćirila i Metoda. Upravo je ta škola u Baderni bila prva od mnogih koje će po zagovoru biskupa Jurja Dobrile kasnije biti otvarane po čitavoj Istri. Od Baderne, u samom srcu Istre, poput paukove mreže širile su se niti malih ali važnih škola kojima je biskup Dobrila kanio opismeniti i obrazovati hrvatski puk Istre. Ili, kako će kasnije u „Malom Istraninu” napisati uvaženi istarski odvjetnik sa stalnom adresom u Zagrebu, dr. Šime Žužić ... *Prva Družbina škola, prvi odlučan korak hrvatskih ljudi, da se unese i u onaj naš do onda kroz stoljeća sasvim nepismen i zanemaren hrvatski živalj svjetlo prosvjete* (Mali Istranin, rujan 1933: 143). Badernu kao izvorište hrvatstva ističe i Vladimir Nazor, koji joj u zbirci „Istarski gradovi” posvećuje sudbonosne, zapravo proročanske stihove – *kad ćeš riknut more i u val nagnat vučjad naše gore.*

Baderna

*Dok sive ladje plove iz daljine
Iz magle ničuć na rubu obzora,
Iznad Poreča, sred plave vedrine,
Nešto se gradi i crni vrh mora.
Ti gledaš: Oblak suzi se i diže,
Spram tebe avet zmaju slična stala,
Varnice riga iz oka i zvala,
Krilima dugim sve do zemlje siže.
O sunce naše! Naše mlado sunce!
Potjeraj tamu i utvare! Sini!
Ugrij nam žile, obasjaj vrhunce!
Baderno, ležiš gore na visini Ko lav u grmu.
Kad ćeš riknut, more,
I u val nagnat vučjad naše gore?*

Nakon pučke škole u rodnom mjestu, Radetić završava četiri razreda pazinske hrvatske gimnazije, a otprilike u to vrijeme će prvi puta upoznati svog velikog političkog uzora, dr. Matka Laginju. Sam će o tome napisati sljedeće rečenice : *Vidio sam ga dakle prvi put 1912. u Tinjanu. I tada sam upoznao što je Laginja bio narodu. Na tribini pred Defarovom kućom izredali su se na tinjanskom trgu mnogi govornici. Bilo je klicanja i odobravanja svakome. No kad se pojavio Laginja oduševljenje je natkrililo sve, što sam ikada u životu vidio. Na mene, malog jedva probudjenog dječčića, napravilo je to veličanstveni utisak. I ja se danas, skoro 30 godina nakon toga sjećam skoro cijelog njegovog govora. I da mi prostor dopušta, mogao bih ga na pamet ponoviti. To nije nerazumljivo: zamislite seljačko dijete, maloga Vlaha, koji prvi put gleda licem u lice legendarnog Matu, o kom je sva Vlašija govorila ko o Bogu. A on k tome u svom govoru spominje pred ovolikim mnoštvom čak i moje rodno mjesto! S koliko zanosa smo, i vjere, gledali onda u bolju budućnost naroda našeg u Istri!* (Radetić 1940. u časopisu „Istra” u povodu desete obljetnice Laginjine smrti, str.5).

O Laginji će Radetić uvijek pisati u superlativu, pa tako u povodu smrti zadnjeg hrvatskog bana i „oca Istre” čitamo sljedeće rečenice :

Zato kad je sada umro svaki je Istrani zaplakao, znajući da je s njime legao u grob najveći njegov prijatelj i zaštitnik. Naš otac barba Mate umro je siromašan. Za sobom nije ostavio nikakva bogatstva, jer ga nikad nije ni imao. Sve što je u životu stekao odmah je udijelio siromašnom istarskom kmetu, koji mu toga ne će nikada zaboraviti. Poštujte, djeco, ovakve veliko muževe i ugledajte se u njih. Njihova uspomena neka vam bude svetom, a njihov rad vašim uzorom. Slava našem ocu Dru. Matku Laginji! (Mali Istranin, 1930: 16)

Po svršetku pazinske, Radetić upisuje Isusovačku veliku gimnaziju u Travniku. Tamo će ga međutim regrutirati austro- ugarska vojska i uputiti na talijansku frontu, gdje će ga zateći i kapitulacija te talijanski zarobljenički logor. Po otpuštanju će kratko vrijeme provesti u rodnom kraju, a potom se uputiti u Zagreb, na studij najprije na Pravnom te Filozofskom fakultetu. Istovremeno radi kao poštanski službenik. I djeluje među brojnom istarskom emigracijom, ljudima koji su poput njega radije izabrali živjeti u progonstvu nego pod talijanskom vlašću u Istri. Sam o tome kaže *Ja sam smatrao da sam došao u svoju domovinu i krenuo prema Zagrebu svome glavnom gradu, gdje moram imati puna prava, ne samo kao svaki drugi član iz bilo koje hrvatske pokrajine,*

nego možda čak i posebnu pažnju baš zato što sam iz Istre, koja je sada postala prava 'sirotica' (prema Lončarević V. - Glas Koncila 2019: 25).

Radetić svoj književni talent i nasušnu potrebu za pisanjem zadovoljava kao novinar, surađujući u tadašnjim časopisima „Obzor”, „Jutarnji list”, „Pošta”, zatim na Hrvatskom radiju, a prvu zbirku proze objaviti će 1928. godine pod naslovom „ Kad se užge mlada krv”. Već dogodine će pokrenuti časopis „Istru” koji je u prvom redu namijenjen istarskim prognanicima na području čitave Jugoslavije, a na proljeće 1930. izlazi i prvi broj njegova „ Malog Istranina”. Uporedo s obavezama u ovom časopisu za djecu, Radetić će objaviti „Vilinsko kolo” 1933. godine, te 1936. godine „Za goli život : suvremenu dramu iz života hrvatskog naroda u Istri u tri čina”. U međuvremenu će redakcija „Istre” biti premještena u Beograd, a Radetić će opet preuzeti dužnost izvršnog urednika u rujnu 1939. godine, kada „Istra” opet izlazi u Zagrebu. U razdoblju NDH surađuje s „Hrvatskim kolom” i „Hrvatskom mladosti”. Radio drame objavljuje u „Hrvatskom krugovalu”, te u „Novoj Hrvatskoj”, u 1943. godini objavljuje zbirku pripovjedaka pod naslovom „Iskre pod pepelom – istarske priče i crtice za mladež”, a 1944. godine kapitalno djelo „Istra pod Italijom 1918 – 1943”.

Nakon propasti NDH ostaje u Zagrebu, ali neće javno djelovati ni objavljivati sve do 1961. godine kada ga u književnu javnost vraća njegov stari suradnik Mijo Mirković. Na njegov poticaj Radetić 1962. godine izdaje knjižicu „ Otac: događaj iz istarskog narodnog života u jednom činu” te „Razbijeni mozaik”, memoarsko štivo u čijem će predgovoru sam zapisati „ ... zapisi su isključivo osobnog i intimnog značaja, bez pretenzija da budu neka književna ili historijsko- dokumentarna vrijednost. Oni su, međutim, ipak krhotine jednog lijepog i dragog mozaika, što su ga istarski Hrvati s mnogo ljubavi i zanosa slagali evo već punih sto godina. Držim stoga, da neće biti na odmet, ako ih kao svoj skromni doprinos stogodišnjici narodnog preporoda u Istri, objavim i sačuvam od zaborava. (Radetić, 1962: 3). Još će napisati, samo na njemačkom „Die Arene von Pula” te Istarske zapise 1969. godine. Umire u Zagrebu 6. listopada 1980. godine, pokopan je na Mirogoju.

U Baderni je u tijeku inicijativa obnove njegove rodne kuće.

3.3. MALI ISTRANIN ERNESTA RADETIĆA

Od 1864. godine, kada izlazi Filipovićevo „Bosiljak” pa sve do početka Velikog rata, na području Hrvatske izlazilo je petnaest časopisa za djecu i mlade (Lenart, 2021: 1). U svima su pokretači pretežito učitelji i pedagozi, pa će Radetić u svom nastojanju pokretanja lista za male Istrane potražiti suradnju s osnivačem „Mladog Istrana” Josipom Kraljićem, koji je u to vrijeme na službi u Splitu, kao učitelj i tajnik Jugoslavenske matice. Da je mjesečnik „Mali Istranin” doista bio nastavak ranijeg izdavačkog poduhvata svjedočit će osobno Kraljić sljedećim rečenicama ... *Taj listić, ako se i bio neko vrijeme zbog ratne oluje sklonio u zatišje, živi eto još i danas pod imenom »Mali Istranin«, da podsjeća djecu u našoj slobodnoj i velikoj Jugoslaviji na onu svetu grudu naše zemlje, kojoj je omrknulo naše narodno sunce i koja čeka dan osvjetljenja i dan radosti, kad će mali Istrani i njihovi drugovi ponarasti i upaliti lni slobode na onim visovima, gdje danas tuži u tamnoj pećini Veli Jože sputan okovima bijede i ropstva. . .* (Josip A. Kraljić, Mali Istranin, 1936: 67). Glavna odlika „Malog Istranina” u općenitom smislu vrednovanja publicistike jest činjenica da se u njemu objavljuju *svi književni rodovi - lirika, epika i dramatika, pa čak i didaktika* (Solar, 2005: 134).

Govoreći o proznim vrstama, najzastupljeniji su *jednostavni oblici - mitovi, legende i bajke, te vicevi, dosjetke, zagonetke i poslovice, ali i novele, odnosno kratke priče* (Solar, 2005: 215).

Prvi broj izlazi 21. ožujka 1930. simbolično, na prvi dan proljeća, kao br. 1. i godina I, i kako na naslovnici stoji, pojedini broj stoji 1 dinar, godišnja pretplata 12 dinara, a za inozemstvo dvostruko. Radetić i Kraljić praktički će posve sami napisati sve tekstove u prvom broju „Malog Istranina”. Kasnije, kada Kraljić preuzima nove obaveze u službi, gotovo će sav posao pisanja, uređivanja i publiciranja „Malog Istranina” pasti na Radetića. Već u prvom broju, u uvodu, Radetić se obraća čitateljima kao *malim Istranima*, i naziva ih svojim *dragim sirotićima* (Mali Istranin, 1930: 1). To će biti lajtmotiv koji će se provlačiti kroz sva izdanja časopisa, u kojem se Istra utopijski predstavlja kao obećana zemlja negdje na zapadu, na mjestu gdje zalazi sunce, ili kako Radetić piše u uvodnom članku ... *sve naokolo oplakuje je plavo žuboreće more. Mali joj srebrnopjeni valići zapljuskuju žale, ribice svjetlucavih ljuska praćakaju se uz obalu, sve tamo od ušća Soče, od Trsta do Pule s jedne i unaokolo do Rijeke s druge strane.*

Uz more se po klenovima penje vinova loza, na kojoj se njišu krupni slatki grozdovi, lelujaju se čempresi, treperi lišće cvjetnog badema i krupnog lješnjaka, savijaju se kvrgave grane smokava pod težinom slasnog ploda, divne lovorove šume mirišu opojnim mirisom. Po lugovima skakuću ptičice i pjevaju. Ponešto dalje od mora izvire iz šikarja, propinje se iz rodne zemlje, svjetluca i žari na suncu sivi naš i tvrdi istarski stanac kamen. Diže se sur i ponosan, stvara čitave neprohodne bedeme, hridine, pećine i špilje. Da vam je, djeco, vidjeti te divne špilje: Vani žari i pali žarko ljetnje sunce, a u špilji divna hladovina. Ti klikneš i zapjevaš, a iz tisuću ti se udubina oglasi mnogostruka jeka. U mračnijim udubinama mirno spavaju čitava jata neopasnih šišmiša. Sa svodova visi na tisuće i tisuću kamenih svijeća svih mogućih oblika, niz koje cijedi i kaplje voda ... Kad si se u špilji osvježio, pa izideš na topli sunčani dan nailaziš na novi život. Ptičice lijeću oko tebe, skakuću s grane na granu ljubopitno te promatrajući, crni ti kos veselo zafićukne, zobne zrnce drenjule, gloga ili kupine i veselo prhne do gnijezda u grmu, gdje mu spavaju mladi košići. U šikarju zvone zvonca, pasu volovi, na tratini bleji jagnjad, na oranici pjeva momak, preoravajući rumenu zemlju . . . (Mali Istranin, 1930: 2).

Radetić se nostalgично prisjeća Istre iz koje su mnogi Hrvati i pripadnici ostalih netalijanskih naroda morali emigrirati, te je nastavlja naglašeno proglašavati siroticom, što će se kao sintagma zadržati sve do kraja stoljeća. Sirotica Istra s današnjeg je motrišta tim pridjevom teško zamisliva, no tada je hotimice tako nazivana i kako bi se pobudila empatija u svih Hrvata i ostalih u ondašnjoj Jugoslaviji prema zemlji koja je oteta od svoga korijena.

Ili, kako u tom istom prvom broju „Malog Istranina” donosi njegov prvotni i autentični osnivač, Josip Kraljić u pjesmi „Molba malih Istrana”.

Otvorajte, braćo draga.

Vaša srca, vaše dveri,

Otvorajte, pogledajte

Vaše sine, vaše kćeri.

Daleko su naša sela

Naše crkve i zvonici,

*Daleko su naša groblja
Naši dragi spomenici ...*

*Još nam samo suza osta,
Vajno srce, duša bistra,
A u srcu slika Njena
Naša zemlja naša Istra!*

*Smilujte se, darujte nam
Mrvu sunca s vaše grude,
Da nam srce ne utrne,
Da nam Istri lakše bude.*

*A kad iskra plamom plane
I otopli srce vruće
Poslat ćemo orle bijele,
Da joj kliknu uskrsnuće!*

(Mali Istranin, 1930: 3)

Kraljić će napisati i pripovijetku „Popuhnul je ...” o dječaku Branku koji je teško bolestan i takav saznaje za očevu smrt, a vijest će mu priopćiti majka. Slijedi njegova priča „More” u kojoj uzvisuje Jadransko more, te Radetićeve novela „Zlatno srce male Vidice”. I ovdje će već u prvim rečenicama Radetić pokazati smjer uređivačke politike „Malog Istranina” i ciljane publike koju želi odgojiti za Istru kad jednom opet bude „dostupna”.

Mala Vidica nije se rodila u Istri. Svijetlo je svijeta ugledala u trošnoj jednoj baraci u gradu Zagrebu, kuda se sklonio siromašni njezin otac. Tamo je pod Učkom ostavio bijelu kućicu i nekoliko dolaca, u koje je golim rukama nanosio zemlju. Ovdje je radio u tvornici, boraveći po vazdan u prašnim radionama, udišući teški zagušljivi zrak. Vidica je slušala priču oca o njegovoj rodnoj Istri.

A dobri bi je tatica posjedao na koljeno i pričao joj o visokim planinama, o silnim gromadama ćićarijskog kamena, kakvog ovdje u velikom ovom gradu ni za lijek nema. pričao o čistim kućicama, stadima ovaca i bijelih janjaca... »Bijasmo siromašni, dijete drago, ali sretni«, završavao bi svoje pričanje. A Vidica je već poznavala tu lijepu Istru, očevu domovinu svu, poznavala je svaki njezin kamen, znala koliko je kuća u očevu rodnom selu, kako se zovu susjedi, a kako njihova mala djeca, premda nikoga od njih a ni Istre drage nikad još vidjela nije. (Mali Istranin, 1930: 6).

Sam prvi broj tiskan je u tri tisuće primjeraka, a da će nakladnička djelatnost krenuti u dobrom smjeru svjedoči činjenica da je već drugi broj u travnju 1930. tiskan u pet tisuća primjeraka. Pritom treba istaknuti da se novac za troškove namiče isključivo predbilježbom, pa Radetić u drugom broju objavljuje obavijest svim pretplatnicima.

PORUKA UPRAVE

Svima onima, kojima smo poslali prvi broj »Malog Istranina«, a koji ga nijesu vratili, šaljemo evo i drugi broj. Tko list ne misli držati i platiti, neka bude toliko pošten, pa neka ga odmah vrati. Tko ga pak zadrži, neka nam odmah doznači pretplatu, jer su troškovi za slike i za štampanje ogromni. Svakom onome, koji nam niti nakon ovog broja ne bude doznačio makar samo jedan dio pretplate, obustavit ćemo daljnje šiljanje lista. Ovom prilikom umoljavamo svu gg. učitelje, napose braću Istrane, da među školskom djecom privatno što je više moguće rašire ovaj naš listić i upoznadu putem njega mladi naraštaj jugoslavenski sa sudbinom naše Istre. To će im to lakše uspjeti, što je to najjeftiniji omladinski list u Jugoslaviji. List ćemo im slati u izvjesnom broju primjeraka u komisiju, pa nam mogu sve neraspaćane brojeve o našem trošku povratiti.

(Mali Istranin, 1930: unutarnja korica)

Svim Jugoslavenima, ocima, majkama i djeci maloj!

Kalvarija našega naroda u Istri nije jošte dokončana. Pet stotina tisuća ponajbolje naše braće stenju u strahovitom ropstvu, penju se lišbani do krvi i posrću, prilazeći križu da budu na njem razapeta.

Svi smo svjedoci tužnih događaja posljednjih dana. I opet su pale glave četiriju mučenika. Povrh Trsta, na Bazovici, ustrijeljena su plutonom u leđa četiri vrlo istarska omladince. Naša srca teško krvare, ali mi šutimo, prigušujemo bol i ne vičemo . . .

NE ZABORAVIMO NIKAD: TE SU ČETIRI GLAVE PALE SAMO RADI NAS I ZBOG LJUBAVI DO NAS, KOJIH SE ONAJ JUNAČKI NAROD NI POD CIJENU ŽIVOTA NE ĆE DA ODREKNE.

Pamtimo to i ne zaboravljajmo ih . . .

Govoreći u ime Istre sirotice i u ime stotine tisuća nesretnih njezinih zarobljenih mališana, progonjenih i tjeranih poput divlje zvjerke, mi ovo i opet dolazimo, skromno i bez buke do slobodnih domova vaših.

Šaljemo vam opet »Malog Istranina«, koji će da nježi u srcima slobodnih malih Jugoslavena ljubav do patnice Istre . . . **ŠALJEMO GA UZ TESKE MATERIJALNE ŽRTVE** u čvrstoj vjeri da će se svaki svjesni brat odazvati očajničkom vapaju stotina tisuća zarobljenih malih Istrana, koji mole samo jedno: Spasite nas, Vi ogrižani suncem slobode, spasite nas i nemojte nas napustiti! . . .

Bez vaše pomoći list se ne će moći održati. Ne tražimo mnogo: **SVATKO TKO PRIMI LIST NEKA GA I PLATI. 12.— DIN ZA ČITAVU GODINU ILI 6.— DIN ZA POLA GODINE**, takova je malenkost, da će je i onaj najsiromašniji moći žrtvovati. Tko može više neka dade više, kako bi se list mogao, na veselje svoj dobroj djeci povećati sadržajem i poljepšati slikama iz Istre.

Svaki mali Jugoslaven trebao bi da znade Istru da pozna njenu Kalvariju, njena stradanja i patnje. Svaki odrasli Jugoslaven trebao bi da pretplati po kojeg svog malog prijatelja na »Malog Istranina« — svaki otac da ga pruži svom djetetu, svaka majka kćeri . . .

Prilažemo čekovnu uplatnicu i nadamo se da će svatko znati i htjeti ispuniti svoju dužnost. I neka ne zaboravi, da na naš rad gleda pet stotina tisuća zarobljene braće.

Uredništvo »Malog Istranina«.

Uređivačka politika je sjajno definirana ovim crtežom (Mali Istranin, 1930: stražnje korice), koji će već u listopadskom broju u prvoj godini izdavanja postati i naslovnicom,

u kojem upravo djeca kidaju lanac koji je politika postavila između Istre, Rijeke te otoka i ostatka Hrvatske. Djeca će prekinuti taj lanac kad odrastu, što se zapravo i dogodilo. Radetić će u nekoliko navrata objaviti maksimu koja se pripisuje Lenjinu, mada Radetić ne navodi autora – *Dajte mi četiri godine za podučavanje i sjeme koje ću posijati nikada se neće moći iskorijeniti.*

Kako bi čitatelje potaknuo ne samo na pretplatu, već i donaciju, Radetić će u prvim brojevima redovito na istaknutom mjestu objavljivati popise donatora.

Darovali su do 30. rujna: 5M.— Din: sabrao u Prohaskinoj restauraciji u Pragu, gosp. Emerich Suk, upravitelj škole. po 88.— Din: Dr. Miro Gradišnik, Gospić; Jakov Licul, trg., Zagreb, po 38.— Din: Leonardo Grivičić, Zagreb; Dr. Josip Peteh, Aleksandrovo; Dr. Andrija Karčić, Ruma, Franjo Les. Tivat; Dr. Velčić, Krk. po 11 Din: Miroslav Kalinić od Dr. Jurja, Biograd n/m. po 18.— Din: Josip Matika, Krk; Dr. Ivo Mogorović, Zagreb, po 14.— Din: Ljubosav Satler, Zagreb, po 13.— Din: Pero Grgin, Sisak. 23 po 9.— Din: Antun Siljan i Matko Radolović, radnici, Sušine-Gjurgjenovac. po 8 Din: Luka Kirac, Zagreb; Antun Gninb^um, Zagreb; Rafo A rn eri, Našice; Blaž Rogutić, Kraljevica; Mate Adum, Zlarin; Josip Bakarčić, Zagreb; Antun Varljen, Zagreb; Eugen Matković, Split; Vicko Despalatović, Leskovac srp.; Ivan Rubinić, Sušak; Lovro Rajić, Ratkovic; Miho Jerinić, Šibenik; Makso Jurić, Šibenik; Dragutin Culja, vrtlar, Tivat. Općina Nova Raca kod Bjelovara pretplatila je sedmero školske djece na naš list . Svima se najusrdnije zahvaljujemo u ime Istre i zarobljenih malih Istrana. (Mali Istranin 1930: 23)

Radetić ipak najviše računa na školski sustav i učitelje, koje će imenovati povjerenicima, pa se njima obraća kad najavljuje podlistak za odrasle.

Ovaj prilog za odrasle stoji 1.— Din., odnosno za cijelu godinu Din 12.— Povjerenici, koji raspisavaju »Malog Istranina« dobivaju ovaj prilog besplatno.
Prilažemo čekovne uplatnice i molimo svakoga, koji ga misli zadržati da nam doznači pretplatu. Tko još nije poslao pretplatu za »Mali Istranin« može je istom uplatnicom doznačiti.
Molimo svakoga da izvrši što prije svoju dužnost.

POSREDOVANJE U PROMETU NEKRETNIM PRAVNIM PREDMETIMA
PRIZNANICA
na iznos od _____ Din. _____ p.
slovima Dinara _____ p.
uplaćen danas
na ček račun br. _____
Ime vlasnika čeka računa: **36.855**
Ernest Radetić urednik „Istre“ i „Malog Istranina“
Zagreb, Boskovičeva ul. 20.
Uplatni br. po dnevniku _____
Potpis vlasnika _____

privitak u Malom Istraninu, lipanj 1930.

Svaki broj u pravilu počinje uvodnikom urednika, u kojem se osvrće ili na kakav događaj od presudne važnosti za svekoliko čitateljstvo, ili pak osvrtom na prethodno razdoblje. Slijedi pripovijetka koju će u prvoj godini najčešće pisati sam Radetić, ili kakva druga proza, ulomak iz romana te kratka crtica. Potom pjesma i tako naizmjenice, sve začinjeno prigodnim crtežom, a često su prisutne i vinjete. U drugom dijelu „Malog Istranina” su otisnute zagonetke, odgonetke, ispunjalke, križaljke, pjesme brojalice i skrivačice, opisi raznih dječjih igara, rebusi i matematički zadaci. Sredinom tridesetih će uređivačka forma biti nadopunjena objavljivanjem putopisa listom iz egzotičnih zemalja, primjerice iz Afrike, raznim zanimljivostima sa svih kontinenata, pa pojedinačnim rubrikama u kojima se objavljuju sadržaji iz zvjezdoznanstva, zemljopisa, prirodopisa, filatelije i povijesti. Veliki grafički izazov predstavljalo je objavljivanje prve amaterske, obiteljske fotografije, u prosincu 1930. godine.

*Jedan od najmlađih zagrebačkih Istrana pozdravlja sve čitatelje
„Malog Istranina“*

(Mali Istranin, 1930: 41)

U drugoj godini izlaženja objavljuju se i kratki dramski tekstovi, odnosno igrokazi u kojima se pojavljuju likovi kao što su Teta Mare, Matić, Zvanić, Šime, Grgo, Jive. Ovaj JIVE zapravo je Ive, ali će pisati onako kako se u Istri i izgovara.

Radetić neumorno pronalazi suradnike i poziva na suradnju, i to ne samo ljude od pera. U veljači 1932. će prvi puta biti objavljen notni zapis pjesme Ivana Matetića Ronjgova na riječi Vladimira Nazora.

Sliku mile Istre naše

Riječi: Vl. Nazora.

Uglazbio: Ivan Matetić

Sli-ku mi-lu I-stre na-še Ja u sr-cu no-sim svom
Le-ži rav-na i vr-let-na

Na tom mo-ru Ja-dran-skom, Na tom mo-ru Ja-dran-skom.

* Odlični naš prijatelj, uvaženi glazbenik, gosp. Ivan Matetić, tajnik Muzičke akademije u Zagrebu, poslao nam je ovu svoju kompoziciju i obećao nam za svaki broj našega lista po jedan svoj glazbeni sastavak.

Preporučamo braći učiteljima, da ove naše lijepe istarske pjesme uvježbaju s djecom i češće ih pjevaju. To je najbolji način propagande za našu Istru.

Poštovanon: gosp. Matetiću izrazujemo i ovom prilikom svoju najiskreniju zahvalnost.

Ostale kitice ove pjesme štampane su u 1. broju „Malog Istranina“ ove šk. god. t. j. u broju od rujna mjeseca 1931. i pjevaju se po istom napjevu kao ova prva kitica.

(Mali Istranin, 1932: 71)

Matetić Ronjgov će uglazbiti još nekoliko pjesama na tekst Vladimira Nazora, koji je također redoviti suradnik „Malog Istranina“.

U listu se često objavljuju pozdravi i odzdravi, pa tako Isaije Mitrović pozdravlja Istrane iz Bosne, a odzdravlja mu Rikard Katalinić Jeretov (Mali Istranin, 1931: 8).

No možda najveći, odnosno najupečatljiviji lik koji će nastati na stranicama „Malog Istranina“ je lik Jurića. Dječaka koji svojim vragolijama zabavlja i nasmijava, koji svaki izazov rješava na sebi svojstven način i s kojim će se moći identificirati svaki dječak njegove dobi i kojega je Radetić preuzeo iz „Mladog Istranina“ Viktora Cara Emina.

Jurić se prvi put u Malom Istraninu spominje u lipnju 1932. godine i to u igrokazu *Jurić i Franić love vrapca* (Mali Istranin 1932: 146). Naravno, riječ je o prilagođenom legendarnom dijalogu malih Jurine i Franine. Jer, kad je trebalo da Jure i Frane u 19. stoljeću u Našoj slozi budu veliki, bili su u augmentativu. Radetić je mudro zaključio da

je vrijeme za deminutiv i da uvjete za promjene treba stvoriti stvaranjem ljudi, a da će se Jurić već sam prometnuti u Jurinu kada za to dođe vrijeme.

Jurić je postao sinonim za nestašnog, vrlo poštenog i nadasve inteligentnog, mudrog dječaka koji se u unutrašnjosti Istre zadržao sve do danas.

12

Drugi veliki lik je Jožić i majmun Klok. Avanture majmuna Floka bile su poznate već čitateljima „Mladog Istranina“, pa je Radetić to nastavio u prvoj godini izlaženja svog časopisa. No u listopadu 1931. će majmuna preimenovati u Kloka, da bi se 1938. Kloku kao drug u lutanju svijetom ponovo pridružio i Flok. Radetić kroz opise njihovih avantura približava čitateljima daleke krajeve, razne situacije, likove i odnose. Ova bi se proza mogla nazvati svojevrsnim romanom za djecu u bezbrojnim nastavcima, da je Radetić htio napisati roman. Umjesto toga, on je pisao feljton koji su s velikim zanimanjem čitali i odrasli.

Svjedoči o tome i jedno neobično pismo francuskog legionara iz Afrike.

Dragi uredniče i svi moji mali prijatelji! Kako ste u zadnjem broju našeg dragog »Malog Istranina« pravo spomenuli, moji drugovi i ja s velikim veseljem čitamo taj lijepi i tako srdačno pisani list. Kada nam ga pošta donese za nas je pravi blagdan. I smijemo se i plačemo. Od veselja i od gauuća. Glasno čitamo divne rodoljubne pjesmice u njem i suze nam naviru na oči Hvala Nazoru, Kataliniću, Cvitanu, Vama uredniče i svima, koji imate toliko srca i osjećaja za svoj narod i domovinu. Mnogi od vaših mnogobrojnih mladih čitatelja možda pravo ni ne shvaćaju, kako je sveta, kako velika i uzvišena stvar Domovina. Mi, koji već godinama živimo daleko od nje u tuđem svijetu, sada ju istom pravo volimo i ljubimo. Ona je za nas kao neki lijepi san, kao jedna daleka krasna priča . . . Oh, da znate kako je u našim mislima »lijepa naša domovina . . .«

I. Štefanić, legionar franc. legije stranaca u Fezu, Maroko, (Mali Istranin, 1935: 119).

U prosincu 1931. će u prilogu za odrasle prvu svoju pjesmu, „Stara crikva” u Malom Istraninu objaviti Mate Balota. Redovito će objavljivati pod pseudonimom, što će Radetić ovako komentirati;

Za pseudonimom Mate Balote krije se jedan poznati i istaknuti istarski javni radnik. Našim čitateljima ne možemo, nažalost, ovdje otkriti njegovo pravo ime. No tko je pratio njegove snažne stihove u našem listu lanjske godine, pa kad još k tome pročita i ove dvije pjesme poslone nam za ovaj broj, ubrzo će upoznati silan talenat i neobičnu snagu njihovog autora. (Mali Istranin, 1933: 127)

To je razdoblje punog zamaha, zapravo procvata lista. Nema više zamolbi za plaćanjem pretplate ni objava o donacijama. . . . *Danas više ne osjećamo nesigurnosti. Ne treba nam ni skromnosti. Neslomiva smo snaga. Nepregledne legije, požrtvovne, junačke i pune života . . . Sve sama neistrošena, neispucana mlada snaga, koja vrije i previre, vodjena jednom velikom misli, jednom velikom idejom . . . Ne treba nam hiniti lažnu skromnost, nego s ponosom kažemo: stvorili smo nešto veliko, značajno i zamašito — po budućnost naše Istre (Radetić, Mali Istranin, 1932: 137)*

Na početku školske godine 1932/ 33. u „Malom Istraninu” se počinju objavljivati učenički radovi, poezija, ispunjaljke i križaljke te kraći sastavi. Kasnije će Radetić objavljivati i svoju kritiku, odnosno valorizaciju tih radova i time poticati mlade na stvaralaštvo. Česti su i opisi dječjih igara, pa čak i ilustracija, te brojalica. Treba reći da je još od same prve

godine izlaženja časopis prilagođen školskoj godini, te da je rujanski broj prvi, a dvobroj za svibanj- lipanj posljednji u toj godini.

Dječje igre iz Istre – slijepi miš (Mali Istranin, 1934: 79)

*Moja mačka puten gre,
kega najde ugrebe
Štipan ženu mlati Z devetima bati
Dica mu plaču Po postelji skaču
Mačka mu hi tiši Slipima miši
Popal Štipan buricu Bazbi mačku glavicu
Mačka biži u strane Stipe za njom plane
Mačka teže stazicom Stipe za njom z mljavicom
Mačka teče po polju Stipe za njon na konju
Mačka teče na potok Štipan za njom na poskok
Mačka teče na gore Stipe za njon ne more . . .*

Brojni su suradnici i autori koji objavljuju u „Malom Istraninu“. Josip Kraljić redovito piše i prozu i poeziju, kao i Rikard Katalinić Jeretov, koji se često pojavljuje i pod pseudonimom „Barba Rike“. Tu je i Viktor Car Emin, te Vladimir Nazor, u to vrijeme upravitelj dječjeg doma u Josipovcu, koji će i zahvaliti Radetiću što je uopće i počeo pisati za djecu.

Uvidjeh da je jedno pisati o djeci (kako se to i kod nas ponajviše radi), a drugo pak pisati za djecu (a to je što našim najmlađima treba i za čime zapravo čeznu); Naučih se biti, i u takvu pisanju, što kraći, što jednostavniji i što jasniji. I ne zazirati od humora. I što manje docirati.

Vladimir Nazor u pismu Ernestu Radetiću (Mali Istranin, 1936: 73). Od drugih suradnika tu su Martin Fuček, Radoslav Kovač, Dragutin Lukež, Ljubo Brgić, Lujo Dorčić i ostali. Neki suradnici trajno pišu pod pseudonimom, npr. Vladoje Rovinjski, Prikodražan, Stric Vilper.

Od pjesnika kao jednog od najzastupljenijeg svakako treba izdvojiti nesretnog Gabrijela Cvitana, koji je najvjerniji Radetićeve suradnik kad je u pitanju poezija za djecu.

Naravno, i ovdje su Vladimir Nazor, Rikard Katalinić Jeretov, Josip Kraljić, Krsto Mihotić, Ljubo Brgić, Šime Fučić te stari „vatrogasac” Bogumil Toni.

Politike u „Malom Istraninu” u pravilu nema, no neki se događaji jednostavno nisu mogli preskočiti.

Djeco draga! Svi ste vi već čuli žalosnu i potresnu vijest. Ljubljenoga Kralja našeg, Aleksandra Prvog Ujedinitelja, nema više među živima. Pao je kao žrtva Svoje velike, ljubavi do naroda i Domovine, dne 9. listopada u Marseillu, u Francuskoj. Mračne sile, kojima nije išlo u račun da naša draga Otadžbina kroči k tolikom, napretka, vođena rukom tako silnog, tako umnog i tako junačkog kralja, platile su zločinačku ruku, da se digne na Njega, velikoga vođu našeg, oca i dobročinitelja. Strašan je to udarac za sav naš narod. Sva je Jugoslavija u dubokoj tuzi i nema čovjeka, koji nije, do dna duše razalošćen i potresen, gorko zaplakao.

(Ernest Radetić, Mali Istranin, 1934: 17))

Radetić nastavlja pisati i uređivati časopis za djecu za vrijeme talijanske avanture u Etiopiji, krvavog građanskog rata u Španjolskoj, pripajanja Austrije i Čehoslovačke, naposljetku i njemačkog napada na Poljsku, Francusku i sve ostale. Uporan u nastojanju da istarsku djecu vrati u Istru, bez obzira na sve ratove koji bjesne oko njega. *Danas u ovom sutonu, civilizacije, u ovom mutnom i strašnom vrtlogu u kom se grči i izgiba Evropa, danas, kada se divljački ruši i uništava sve što su pokoljenja stoljećima gradila i izgrađivala, može li biti ljepšeg i uzvišenijeg cilja nego li odgajati djecu svoju u ljubavi do vlastite zemlje, do vlastitog doma i domovine, do vlastitog naroda i njegove slobode, do svega, što je lijepo i plemenito, do svega, što su oci naši s toliko trud a i žrtava stvorili? Ulazimo u dvanaestu, odnosno trideset i petu godinu života. Koračamo jasno zacrtanim putem. I ne skrećemo s njega. Odgajat ćemo i dalje mlada pokoljenja. Vodi nas ljubav Trostruka ljubav: Ljubav k Bogu, Ljubav k Narodu, Ljubav k Domovini!*

(Radetić, Mali Istranin, 1940: 1)

Bez ikakvog obrazloženja u samom listu, „Mali Istranin” biva u listopadu 1940. preimenovan u „Malog rodoljuba” s nepromijenjenom naslovnicom. Časopis je konačno ugašen nakon dva broja u 1941. godini.

3.3.1. PRIČE ZA DJECU U „MALOM ISTRANINU”

ožujak 1930.

Popuhnul je - Josip Kraljić

More - Josip Kraljić

Zlatno srce male Vidice - Ernest Radetić

Rastanak - Josip Kraljić

U Divić gradu - Josip Kraljić

travanj 1930.

Onamo, onamo - Josip Kraljić

Mala Mirna prvi put u Istri - Ernest Radetić

Mali od foguna - Josip Kraljić

svibanj 1930.

Priča o malim Alzačanima – Ernest Radetić

Pustinjakovo zvonce – Josip Kraljić

Strahovi – Ernest Radetić

U nekom kraljevstvu – Josip Kraljić

rujan 1930.

Priča o istarskim slavujima – Ernest Radetić

Hrvoje i njegova koka Belka – (teta Vika)

listopad 1930.

Crna košulja – Josip Kraljić

prosinac 1930.

Badnji dan Istrana – Josip Kraljić

siječanj 1931.

San – Josip Kraljić

Magarac - Rikard Katalinić Jeretov

Slavuj – Josip Kraljić

veljača 1931.

Davor - Josip Kraljić

ožujak 1931.

Mali iseljenik – Ernest Radetić

Vilinska majka – Ljubidrag Garčina

Mudri brat – Ferdo Plemić

travanj 1931.

Zadnja knjiga – Stevan

Smijeh pramaljeća – Rikard Katalinić Jeretov

svibanj 1931.

Dvije domovine – Ernest Radetić

U iščekivanju slobode – Josip Kraljić

Bog i sveti Petar – Fran Milčinski

lipanj 1931.

Za srećom – Josip Kraljić

Zastava – Ernest Radetić

Sa puta u Bašku - R.F. Magjer

Posljednja knjiga – Josip Kraljić

rujan 1931.

Moro Osipić – Josip Kraljić

Stotinjarka – Rikard Katalinić Jeretov

Vesele zgode majmuna Floka

listopad 1931.

Razoreno ognjište – Josip Kraljić

Jožić i majmun Klok

studeni 1931.

Ivan, vojvoda istarski – Vladimir Nazor

prosinac 1931.

Perunov kip – Vladimir Nazor

Mala junakinja – Boris Luznar

Žrtve – Josip Kraljić

Gubava koza – Vladimir Nazor

siječanj 1932.

Pod tuđinskim jarmom – Srećko Dobrila

ožujak 1932.

Majčica priča – Vladoje Rovinjski

travanj 1932.

Istarska zemlja – Josip Kraljić

Prognanici – Vladoje Rovinjski

svibanj 1932.

Priča o postanku mora – Josip Kraljića

Rasplakana princesa – Vladoje Rovinjski

lipanj 1932.

Pod tuđom puškom - Josip Kraljić

Tri majke – Vladoje Rovinjski

rujan 1932.
Zlatna ptičica – Vladoje Rovinjski

listopad 1932.
Mali vojnici – Ljubidrag Garčina

studen 1932.
Dragi svetački likovi – Vladoje Rovinjski
Lisica i vuk – Radoslav Kovač

prosinac 1932.
Božićni san male Zdravke – Radoslav Kovač
Markov dinar – Andrija Sraka (učenik osnovne škole u Bednji)
Bez svog ognjišta – Vladoje Rovinjski
Pred trinaest godina – Dušica (Ormož)
Vjerni uskok – Vladimir Nazor

siječanj 1933.
U manastiru sv. Gospe na Jezeru – Vladimir Nazor
Lijepa carevna – Martin Fuček
Vjetrov sin – prema stranom izvoru priredio L.
Ježibaba – Radoslav Kovač

veljača 1933.
Saone – Radoslav Kovač
Brodolomci – Miho Dediol, učenik IV raz. Građ. škole u Korčuli
Mačak i ptičice (Ezopova basna) - Barba Rike
Ptica malog Šandora – J. Korner

ožujak 1933.
Proljeće – Radoslav Kovač
Stari hrast – Viktor Cvitan
Opustjelo ognjište – Vladoje Rovinjski
Život jednog miša – Martin Fuček

travanj 1933.
Na vrelu mladosti – Radoslav Kovač
Domaće ognjište – Ernest Radetić
Tri brata – Martin Fuček

svibanj – lipanj 1933.
Nakon trideset godina - Viktor Rudolf
Prijatelji – Rikard Katalinić Jeretov
Na straži – Viktor Car Emin
Sv. Nicifor, biskup pićanski – Vladimir Nazor
Predstava – Aleksandar Freudenreich
Ura – Dragutin Lukež
Muki - Martin Fuček

rujan 1933.

Na početku školske godine – L. (samo inicijal)

Bakina priča – Ljubidrag Garčina (Beograd)

listopad 1933.

Teta Zvana (skica nenapisanog romana) – Ernest Radetić

Kapetan pazinski (crtica iz istarske povijesti) – Vladimir Nazor

studenj 1933.

Na dušni dan – Ernest Radetić

Krizanteme – D.L. (inicijali)

Kad umire mladost – Katarina Krišković (učenica, Novi Vinodol)

prosinac 1933.

Mala junakinja – Ernest Radetić

Peričin božićni dar - nepotpisano

siječanj 1934.

Sveznajući Jure – Martin Fuček

Majka – Lav Nikolajevič Tolstoj

Prošnjak i domovina (po tuđem izvoru) - Rikard Katalinić Jeretov

veljača 1934.

Oče budi volja tvoja – Ernest Radetić

ožujak 1934.

Ljubica (po tuđem izvoru) – Dragutin Lukež

travanj 1934.

Bakica – Radoslav Kovač

Sirotinja – Ernest Radetić

svibanj – lipanj 1934.

Priča o ukletoj kraljevni – Josip A. Kraljić

Stara priča – Josip A. Kraljić

Piccola Italiana – Viktor Car Emin

Mali Jive i šegrt Hlapić – Aleksandar Freudenreich

rujan 1934.

Gospa Tonina – Ernest Radetić

Gorolomova hrid – Radoslav Kovač

listopad 1934.

Ivićev bijeg – Martin Fuček

studenj 1934.

Kraljević – urar (po tuđem izvoru) - Ernest Radetić

prosinac 1934.

Čudan san malog iseljenika Ive - Ernest Radetić

Priča badnje noći – Radoslav Kovač

siječanj 1935.

Razoreno ognjište – Radoslav Kovač

Moja trublja – Ivica Kestrančić, učenik III rat. gimnazije

veljača 1935.

Iva iz Pazina – Martin Fuček

Šibicama smo vas othranili djeco moja – Ernest Radetić

Vrabac i lastavica – Rikard Katalinić Jeretov

ožujak 1935.

Stari barjaktar – Viktor Car Emin

Istarska klupa – Martin Fuček

Magarac (po stranom izvoru) – Rikard Katalinić Jeretov

Juda – Radoslav Kovač

travanj 1935.

Ribar i morska kneginja (japanska priča) – Drag. Lukež

Jaja – L.D. (inicijali)

Slavuj i orao – Rikard Katalinić Jeretov

svibanj – lipanj 1935.

Sokolski dan – Viktor Car Emin

Leptirica (po tuđem izvoru) – Rikard Katalinić Jeretov

Robijaš br. 448 - Ante Iveša

Nevidljive lađe – Ljubidrag Garčina

Na dragom pragu – Martin Fućak

rujan 1935.

Lula – Ernest Radetić

Ivica – Martin Fuček

listopad 1935.

Iz mog učiteljevanja – Ernest Radetić

studeni 1935.

Pjesma stradanja i bola – Radoslav Kovač

Runolist – Josip A. Kraljić

Putnici – D.L. (inicijali)

prosinac 1935.

Svim na zemlji mir veselje – Ernest Radetić

Kad sam bio malen - Prikodražan

Stupovi i žice – D. L. (inicijali)

siječanj 1936.

Snijeg – Prikodražan (pseudonim)

veljača 1936.

Cljuč – Prikodražan

Mačka u košarici – R.R. (inicijali)

ožujak 1936.

Pastir Šir – Martin Fuček

Ljubice - Prikodražan

Rin-Tin-Tin – Dragutin Lukež

Nezadovoljni magarac – A.M. (inicijali)

travanj 1936.

Uskrsno janješce – Ernest Radetić

Vještice – Prikodražan

Naš Moro – Prikodražan

svibanj- lipanj 1936.

Da se ne zaboravi nikada – Dragutin Lukež

Praznici na selu – Ernest Radetić

Piljuh – Ljubo Brgić

Na majčin dan – Prikodražan

Jelica – Martin Fuček

Tonić kao spasitelj – Stric Vilper

Zahvalni medo – Aleksandar Radanović

rujan 1936.

Zavjet – Ernest Radetić

Bez majke – K. Rk. (inicijali, vjerojatno Katalinić Jeretov)

listopad 1936.

Moj najvredniji školski drug – Ernest Radetić

Prvi put u školi – Ante Modrušan

Priča o ČajKajČanu i njegovim kćerkama – Radoslav Kovač

Kako je postala vjeverica – Ljubo Brgić

studeni 1936.

Tri dinara – Ernest Radetić

Sveti Nikola – Ljubo Brgić

Labura - Prikodražan

prosinac 1936.

Peričina laž – Ernest Radetić

Priča o Mišku Budaliću – nepotpisana

siječanj 1937.

Putnik – Prikodražan

Seoski čudaci – Ernest Radetić
Uzbuna – Radoslav Kovač
Žutko – Martin Fuček, Čepelovac
Baka i buha – Stjepan Perčević

veljača 1937.

Majka – Ernest Radetić
Pisano na čelu – Barba Rike
Moje selo – Prikodražan, Srbobran
Kako je magarac jašio na magarcu – Ernest Radetić

ožujak 1937.

Mimićev verglec – Ernest Radetić
Kraljevićeva smrt – po francuskom, bez potpisa
Proljeće se bliža – Ljubo Brgić
Kako je nevjerovani Toma ipak povjerovao – Ferdo Plemić
Sirena – Rikard Katalinić Jeretov
Gospodin i tele (prema engleskoj smješici) – Ljubo Brgić

travanj 1937.

Doživljaj u zvoniku – Ernest Radetić
Za kruh – Branko Fučić
Čovjek i zmija – narodna priča

svibanj – lipanj 1937.

Perićevo pismo – Ernest Radetić (po tuđem izvoru)
Pijetao, pas i lisica – nepotpisana
Bademi – Prikodražan
Sitna priča o Juriću – Barba Rike
Priča o Vilimu Telu – Barba Rike
Stari hrast – Prikodražan
Oklada – Ljubo Brgić
Djedov štap – Prikodražan
Ptičje gnijezdo – nepotpisana
Mali Istranin – Prikodražan
I opet taj Jurić – nepotpisana
Pripovijest o ključiću - nepotpisana

rujan 1937.

Prvi let – Ernest Radetić
Vjeverica – (po ruskom) Prikodražan
Oholi slavuj – Ernest Radetić
Kad životinje govore – Ive Starapriča (pseudonim)
Vuk i janje – R. (inicijal)

listopad 1937.

Na majčin imendan – Ernest Radetić
Predavanje o bijelom kruhu – Jože Veselić

Naše livade – Prikodražan
Vrati se – Fran Mažuranić

studeni 1937.

U obranu narodne časti – Ernest Radetić
Uspomene na majku – Radoslav Kovač
Brinimo se za ptičice – E.R. (Ernest Radetić)

prosinac 1937.

Stričev božićni dar – Ernest Radetić
Za badnjak – Prikodražan
Mala priča o malom macanu – Barba Rike
Mirko – Martin Fuček

siječanj 1938.

Pokora Ive Kapelana – Ernest Radetić
Jurić račundžija – Barba Rike
Kamene kućice – Prikodražan
Lisica i zemljani lonac – po ruskom A.M. (inicijali)

veljača 1938.

Umišljeni bolesnik – Ernest Radetić
Mlado magare – nepotpisano
Nogometaš – L.E. (inicijali)

ožujak 1938.

Bude se iz zimskog sna – Ernest Radetić
Pismo mog nećaka – Prikodražan
Grižnja savjesti – Ernest Radetić (prema mađarskom, priredio)
Hrvati na Sjevernom polu – nepotpisana novela

travanj 1938.

Maričino janješće – Ernest Radetić
Uskrs – Prikodražan
Uskrsni zeko malog Miše – Ernest Radetić

svibanj – lipanj 1938.

Naša učiteljica – Ernest Radetić
Mali Istranin – Viktor Car Emin
Umjetnikova ispovijest – Radoslav Kovač
Šparoge – Prikodražan
U rano proljeće – Milan Barišić, Koprivnica
Filip Mačedonski – Ljubo Brgić
Bosiljak – Prikodražan
Odvažnost i velikodušnost – Ljubo Brgić

rujan 1938.

Tri slike – Ernest Radetić

Zašto vrapci ne pjevaju - nepotpisana

listopad 1938.

Berba u Istri – Prikodražan

Znameniti čovjek - nepotpisano

Dva potočića – Barba Rike (R.K.J. op.a.)

studeni 1938.

Jastreb i ševa – Ljubo Brgić

prosinac 1938.

Hiljadarka malog Isusa – Ernest Radetić

Božić – Rikard Katalinić Jeretov

siječanj 1939.

Legenda o zrikavcima – Ernest Radetić (po tuđem izvoru)

Lijepa Raša – Viktor Car Emin

veljača 1939.

Mali junak – Josip A. Kraljić

Mati koja uzalud čeka – Tin Trn (pseudonim)

Priča o maloj Ivkici – Barba Rike

Škrabuljari – Prikodražan

ožujak 1939.

Obraćeni škrtac – Ernest Radetić (po tuđem izvoru)

Starica i razbojnici – (istarska narodna priča, zabilježio F.B.)

Prasićkanje – Prikodražan

Iskrena želja – njemačka narodna priča (nepotpisana)

Dvije glave – crtica, nepotpisana

travanj 1939.

Pčela i cvijet – Vladimir Nazor

Dobar nauk – Rikard Katalinić Jeretov

Što sve može točka i zarez – Lujo Dorčić

svibanj – lipanj 1939.

Moj bratić Frane – Dr. Srećko Zuglia

Pilići – Vladimir Nazor

U tuđinskoj školi – Viktor Car Emin

Zastavica – Rikard Katalinić Jeretov

Dva mala poštenjakovića – Lujo Dorčić

Dobro dijete – Josip Kraljić

U pustari – nepotpisano (iz engleskoga)

Marica – Rikard Katalinić Jeretov

Tko umije njemu dvije – Lujo Dorčić

Jurovice – Prikodražan

rujan 1939.

Djeca – Ernest Radetić

Istina i laž – Barba Rike

Smreka – Prikodražan

Još o točkama i zarezima – nepotpisana (vjerojatno Lujo Dorčić)

listopad 1939.

Nepoznati junaci – Ernest Radetić

Na groblju – Rikard Katalinić Jeretov

Zašto zec ima kratak rep – A. M. (po tuđem izvoru)

Lažna priča – nepotpisano

studenj – prosinac 1939.

Kako Bog hoda po svijetu – Ernest Radetić

Pred Božić – Prikodražan

Tri kralja – Ernest Radetić (prema tuđem izvoru)

Majčine ruke – Ernest Radetić

Bezbožni postolar i ponoćka – narodna priča, nepotpisana

Kako je Papa bio u našoj školi – Ernest Radetić (prema tuđem izvoru)

Mudar susjed – nepotpisano

siječanj 1940.

Dječak i njegov pas – Henri Laroche (francuski napisao)

Majčina slika – nepotpisana

Vrijedan naučnik – nepotpisana

veljača 1940.

Sudbina maloga Martina – Ernest Radetić

Priča o malom ježu – A. M. (inicijali)

Vatra i dim – Rikard Katalinić Jeretov

ožujak 1940.

Uskrsna priča – Ernest Radetić

travanj 1940.

Dobro djelo – Manica

Stari brijest – Prikodražan

Miško na firmi – Manica

Dolazak Hrvata – po narodnoj priči, nepotpisano

Gdje leži svijet – Ernest Radetić

svibanj – lipanj 1940.

Zadnji dani obuke – Alfons Daudet (preveo s francuskog J. Ž.)

Na osamljenom otoku – nepotpisano

Opća povijest – Anatole France (preveo s francuskoga Ernest Radetić)

Novinari – Ernest Radetić

rujan 1940.

Pavao Batinić – nepotpisano

Šuškalica – Prikodražan

Zmija i svraka – Ljubo Brgić

listopad 1940. (Mali rodoljub)

Sirene – Pomorac (pseudonim)

Naše bogatstvo – L.N. Tolstoj

Prvi put u školi – nepotpisano

Skupocijeni cvijet – J. Čap.

Gljive – Ivan Pregelj

studenj 1940. (Mali rodoljub)

U pazinskom kaštelu – Vladimir Nazor

Oporuka – nepotpisano

prosinac 1940. (Mali rodoljub)

Božićna priča – Josip Ribičić

O konjiću, moj bijeli konjiću – nepotpisano

U pazinskom kaštelu – Vladimir Nazor (nastavak)

Kruh – nepotpisano

Mudrost vladanja – Radoslav Kovač

siječanj 1941. (Mali rodoljub)

Istinita priča o jednom vrapčiću – Ernest Radetić

U pazinskom kaštelu – Vladimir nazor (svršetak)

Ne igram više – Barba Rike

veljača 1941. (Mali rodoljub)

Mali mornar – Ernest Radetić

Izmirila ih djeca - Radoslav Kovač

Lov na kitove – nepotpisano

3.3.2. PJESME ZA DJECU U „MALOM ISTRANINU”

ožujak 1930.

Molba malih Istrana – Josip Kraljić

Suze Istre – Josip Kraljić

travanj 1930.

Proljeće – Rikard Katalinić Jeretov

Bebina smrt – Josip Kraljić

svibanj 1930.

Mali od foguna – Josip Kraljić

rujan 1930.

Istri – Josip Kraljić

listopad 1930.

Rastuženi slavuj - Josip Kraljić

Omladini Istre – Antun Bartulović

prosinac 1930.

Soko i bijeli orao – Josip Kraljić

Našoj uzdanici – Josip Kraljić

siječanj 1931.

Našoj Istri – Krsto Mihotić

Pjev lastavica – Josip Kraljić

ožujak 1931.

Njima – Krsto Mihotić

travanj 1931.

Večer - Josip Kraljić

Goro moja – Josip Kraljić

svibanj 1931.

Želje malih Istrana – Josip Kraljić

lipanj 1931.

Tko to tapka - Josip Kraljić

Moru - Josip Kraljić

rujan 1931.

Pjesma Istri – Vladimir Nazor

Pozdrav iz Bosne – Isaije Mitrović

Odzrav iz Istre – Rikard Katalinić Jeretov

listopad 1931.

Istarska uspavanka (1876. iz Naše sloge) - Ante Kalac

studeni 1931.

Na Dušni dan – Rikard Katalinić Jeretov

Slobodnoj braći – Rikard Katalinić Jeretov

prosinac 1931.

Pjesma o Božiću – Rikard Katalinić Jeretov

Stara crkva - Mate Balota (u prilogu za odrasle)

siječanj 1932.

Moj otac – Mate Balota (u prilogu za odrasle)

Zemlja naših sanja – Rikard Katalinić Jeretov (u prilogu za odrasle)

veljača 1932.

Mali Bodul – Vladimir Nazor

ožujak 1932.

Brat i seka – Vladimir Nazor

Mali Ćić – Vladoje Rovinjski

Hižica – Mate Balota (u prilogu za odrasle)

travanj 1932.

A kad svane – Josip Kraljića

Mlada lita – Mate Balota (u prilogu za odrasle)

svibanj 1932.

U dragi – Mate Balota

Učka – Rikard Katalinić Jeretov

Moja pisma – Mate Balota

lipanj 1932.

Ja sam Istran – Lj. Raskrižar

Crkvica kraj mora – Rikard Katalinić Jeretov

Prekomorskoj zmiji – Rikard Katalinić Jeretov

Zvone zvona - Josip Kraljić

rujan 1932.

Naš Pipi – Josip Kraljić

Vjera – Rikard Katalinić Jeretov

Žuki kruh – Rikard Katalinić Jeretov

listopad 1932.

Pjesma malih jadranskih bjegunaca – Rikard Katalinić Jeretov

Istarska tužaljka - „istarski guslar”

Mali Ćić – Vladimir Nazor

studen 1932.

Dojedrila lađa – Gabrijel Cvitan

prosinac 1932.

Kada legnem – Blaž J. Krunić (Našice)

Blago svakom onom – Blaž J. Krunić

siječanj 1933.

Slogom sve se može – Blaž J. Krunić

Zimska magla – Blaž J. Krunić

Našoj Istri – Krsto Mihotić

veljača 1933.

Kuma Ija, baba Mila i njezini psi – Krsto Mihotić

Bol – Bran V. Marić

Sretno dijete – Rikard Katalinić Jeretov

ožujak 1933.

Istra – Gabrijel Cvitan

Vrabac – Gabrijel Cvitan

travanj 1933.

Aleluja – Augustin Harambašić

Pozdrav proljeću – Viktor Rudolf

svibanj – lipanj 1933.

Lipi tići – Mate Balota

Molitva Učke – Viktor Rudolf

Čudo – Rikard Katalinić Jeretov

Sunce i rosa – Rikard Katalinić Jeretov

Sinovi mora – Gabrijel Cvitan

Šumici pod Učkom – Josip A. Kraljić

Brime – Mate Balota

Brižna moja mati – Ernest Radetić

Težački život – Ernest Radetić

Luci, sanji mladosti moje – Ernest Radetić

rujan 1933.

Buja granje – Josip A. Kraljić

Dječja molitva – Viktor Rudolf

listopad 1933.

Vladimiru Gortanu – Rikard Katalinić Jeretov

Mlijeko – Gabrijel Cvitan

Trojci – Gabrijel Cvitan

Bor – Gabrijel Cvitan

studeni 1933.

Rapallo (12. studeni 1920.) - Rikard Katalinić Jeretov

Istri – Vladimir Nazor

Vrt u jeseni – Krsto Mihotić

prosinac 1933.

U suton – Silva Luznar

Kuraj – Mate Balota

Snijeg – Gabrijel Cvitan

Odljeću laste – Franjo Bezlaj (učenik III raz. građ. škole, Kastav)

Istra – Franko Krišković (učenik III raz. građ. škole, Novi Vinodolski)

Ide zima – Vladimir Ričković (učenik II razr. građ. škole, Ivanićgrad)

Moj macan – Aleksandar Vučak (učenik III razreda Narodne škole, Bednja)

siječanj 1934.

Mojoj Istri – Rikard Katalinić Jeretov

Učka – Vladimir Nazor

Djeca – Vladimir Nazor

Medo i pčele – Gabrijel Cvitan

veljača 1934.

Košići – Mate Balota

Istarski slavuj – Stjepan Hrčić

Noć – Rikard Katalinić Jeretov

ožujak 1934.

Pramaliće – Ernest Radetić

Tele – Gabrijel Cvitan

Proljeće – Gabrijel Cvitan

Moja poruka – Rikard Katalinić Jeretov

Smilujte se – Josip A. Kraljića

Istri – Mladen Vukelić (Zagreb)

Oj Jadrane – Ivica Šimunov (Zagreb)

travanj 1934.

Dosta je – Jerko Oršić (Krk)

Hljeb zatočenja – Vladimir Nazor

Bolja knjiga od zabave – Barba Rike (R.K.J.)

Nova Istra – Vladimir Nazor

Oblaci – Gabrijel Cvitan

Proljeće – Drago Mužar (Ivanićgrad)

Proljeće se budi – Zvonimir Kostanjevac (Zagreb)

svibanj - lipanj 1934.

Trešnje – Gabrijel Cvitan

Svibanj – Stric Vilper.

Galebi moji – Gabrijel Cvitan
Paljetkovanja - Rikard Katalinić Jeretov
Poslije mature – Mate Balota
Materino blago – Viktor Rudolf (Zagreb)
Svirala – Gabrijel Cvitan
Potok – Ivan Mikec (Marija Gorica)
Večer u našem selu – Slavko Mostečak (učenik narodne škole u Bednji)
Tužni slavuj – Davorin Cek (uč. II c razr. drž III realne gimn. Zagreb)

rujan 1934.

Primorac – Branimir Rukavina, Petrinja
Istri – Živan Žun, Sušak
Kaj ti je – Boris A. (učenec 3. realne gimn. 1. razred)
Cica maca – Niko Škovrlj. Knin
Zeko – Niko Škovrlj. Knin
Istra – Zlatko Špoljar
Galebovi – Gabrijel Cvitan

listopad 1934.

Našem dobrom mrtvom kralju – Rikard Katalinić Jeretov
Na nebu je – Gabrijel Cvitan
Kuća – Gabrijel Cvitan

studenj 1934.

S onu stranu Učke – Gabrijel Cvitan
Tri pjesme (Gnijezdo, Dođi sunce, Na more) – Gabriel Cvitan

prosinac 1934.

Dvije pjesme (San, Dvije grane) – Gabrijel Cvitan

siječanj 1935.

Jadranskom moru – Ante Kalac (1893.)

veljača 1935.

Pjesma pogaženih – Rikard Katalinić Jeretov
Gradiću moj lipi – Rikard Katalinić Jeretov
Istarski gradovi – Vladimir Nazor

Seka i mače – Niko P. Škovrlj (Knin, škol. nadzornik)
Istri – Aleksandar Radovanović, Beograd
Ne tuguj – Zvonimir Kostanjevac, Zagreb
Galeb – Nikola Bačić, Sisak

ožujak 1935.

Maca i vrapci – Gabrijel Cvitan
Kukavica – Gabrijel Cvitan

travanj 1935.

Istri za Uskrs – Aleksandar Radanović

Divičin grad u Puli – Vladimir Nazor

svibanj – lipanj 1935.

Vrane – Josip A. Kraljić

Nije vrijedan – Gabrijel Cvitan

Buzet – Vladimir Nazor

Došlo nam je proljeće – Gabrijel Cvitan

Veselje – Gabrijel Cvitan

Još se sjećam – Rikard Katalinić Jeretov

Majčine oči – Gabrijel Cvitan

Proljetno jutro – Gabrijel Cvitan

Za srećom – Zvonimir Došen (Visoko, Bosna- uč. IV. razr. Franj.gimn.)

rujan 1935.

Uji vjetar – Ladislav Grakalić, djak

U berbu – Gabrijel Cvitan

Istarskoj djeci na početku godine – Gabrijel Cvitan

Učka – Gabrijel Cvitan

listopad 1935.

Bajam – Niko P. Škovrlj

Priča Pajo o Kolumbu – Aleksandar Radovanović

studeni 1935.

Sreća – Gabrijel Cvitan

Jesen – Lucija Gospodnetić (Marina kod Trogira, učenica)

Na dogled rodnog mjesta – Rikard Katalinić Jeretov

Istarski sonet – Branislav Kirjakobić, Senta

Plašilo – Niko P. Škovrlj

prosinac 1935.

U Betlemu gradu – Gabrijel Cvitan

Pijetao – Gabrijel Cvitan

Ivino jaje – Gabrijel Cvitan

siječanj 1936.

Pjesma o Božiću – Rikard Katalinić Jeretov

Stari Fran – Gabrijel Cvitan

Pjesma o mojem žalu – Rikard Katalinić Jeretov

veljača 1936.

Mala Nena – Ljubo Brgić

Zima bez snijega – Gabrijel Cvitan

Ja sam mali Istranin – Ljubo Lužinski

Talijanska okupacija – Jive Kanela

Dva brata – Gabrijel Cvitan

Stari Jurica – Ljubo Brgić

ožujak 1936.

Istri – Rikard Katalinić Jeretov

Lipi u Istarskom selu – Julije Velčić

Plači mi dijete – Ljubo Lužinski

travanj 1936.

Ljute rane seke Ane – Gabrijel Cvitan

Naš Vazan – Ljubo Brgić

Vuk i Ilija – Gabrijel Cvitan

Iza one plave gore – Branko Fučić

Mala Istranka – Ljubo Lužinski

svibanj- lipanj 1936.

Istri – Aleksandar Radanović

U noći – Gabrijel Cvitan

Proletna pjesma za malu djecu – Rikard Katalinić Jeretov

Djeca se igraju – Gabrijel Cvitan

Zvijezde – Gabrijel Cvitan

Marljiva Milka – Rikard Katalinić Jeretov

Lastavica – Niko P. Škovrlj, škol. nadzornik

Bura – Ljubo Brgić

Selo u cvijetu – Gabrijel Cvitan

Mali Istranin – Josip A. Kraljić

Ovca i janje – Niko P. Škovrlj

Ptice sirotice – Josip A. Kraljić

rujan 1936.

Naše laste – Ljubo Brgić

Rana jesen – Ljubo Brgić

Nonić i Minji – Ljubo Brgić

listopad 1936.

Prvi snijeg – Stjepan Perčević

Istraninova pjesma – Jovan Malezanović, Sombor, Telečka

Skladište – Šime Fučić

Istra – Ljubo Brgić

studeni 1936.

Kasna jesen – Ljubo Brgić

Čudno čudo – Šime Fučić

Magarac – Ljubo Brgić

prosinac 1936.

Mravi – Gabrijel Cvitan

Mali gusar – Gabrijel Cvitan

Lakomac – Šime Fučić

Svraka – Gabrijel Cvitan
Prase – Gabrijel Cvitan

siječanj 1937.

Mlin na nebu – Šime Fučić
Zečja škola – Gabrijel Cvitan

veljača 1937.

Mića lovi ptića – Šime Fučić
Čobanin – Jov. Malezanović
Vrani – Josip A. Kraljić
Gradiću moj lepi – Rikard Katalinić Jeretov

ožujak 1937.

Uskrсни zeko – Gabrijel Cvitan
Pisanica – Šime Fučić
Proljeće u šumi – Ljubo Brgić
Veli strah maloga pajaca – Davor Rogutić, Kraljevica

travanj 1937.

Vrabac – Šime Fučić
Doktor slon – Milan Bavišić

svibanj – lipanj 1937.

Proljeće – Milan Barišić
Središte svemira – Šime Fučić
Ide, ide proljeće – Gabrijel Cvitan
Žuna – Ljubo Brgić
Šipak – Gabrijel Cvitan
Tamo gori – Gabrijel Cvitan
Vrabac i maca – Rikard Katalinić Jeretov
Leptiri – Ljubo Brgić
Uz jezero – Mladen Vukelić

rujan 1937.

Pjesma mladosti – Rikard Katalinić Jeretov
Lastama – Šime Fučić
Krijesnice – Ernest Radetić

listopad 1937.

Blagdan u šumi – Gabrijel Cvitan
Nogometaši – Gabrijel Cvitan

studeni 1937.

Ko je kriv – Šime Fučić
Lakomi Frane pao s grane – Gabrijel Cvitan
Otvorite kaveze – Rikard Katalinić Jeretov
More – bez potpisa, navodno poslalo dijete iz Istre

Narod bez slobode - isto

prosinac 1937.

Pismo malom Isusu – Gabrijel Cvitan

Jutarnji koncert – Ivo Čič

Za unučće – Šime Fučić

Svaka zima – Gabrijel Cvitan

siječanj 1938.

U Senju – D.T. Vragoba (pseudonim ?)

Suparniku – Šime Fučić

Vuk – Ljubo Brgić

Ciganin i majmun – Gabrijel Cvitan

veljača 1938.

Spava cvijeće – Ljubo Brgić

Čarić palčić – Ljubo Brgić

Čovječuljak i njegov zamotuljak – Šime Fučić

Prosjak i njegov pas – Milan Barišić

Jabuke – R.K.J. (Rikard Katalinić Jeretov), Split

ožujak 1938.

Pijetao – Ljubo Brgić

Čupavko – Šime Fučić

travanj 1938.

Proljeće – Marko Mirosav, Daruvar

Pilići u čudu – Šime Fučić

Tri zečića – Gabrijel Cvitan

Krtica – Ljubo Brgić

svibanj – lipanj 1938.

Svjetlo krijesnica – Bogumil Toni

Slavuj u lugu – Rikard Katalinić Jeretov

Kosci – Bogumil Toni

Plava livada – Šime Fučić

Boje na Jadranu – Šime Fučić

Redom – Šime Fučić

Istri – Vladimir Bosančić, Mučka Rijeka, Sokolovac

Skauti – Marko Mirosav, Daruvar

Uzavrelo more – Gabrijel Cvitan

Potok – Gabrijel Cvitan

Proljetna pjesma – Gabrijel Cvitan

rujan 1938.

Braco pod jabukom – Šime Fučić

Mrtav leptir – Bogumil Toni

Rana jesen – Marko Mirosav

listopad 1938.

Novinar na vašaru – Aleksandar Radanović
Iza majčine smrti – Gabrijel Cvitan
Na dušni dan – Rikard Katalinić Jeretov
Neprilika – Šime Fučić
U logoru – Marko Mirošav

studen 1938.

Mali fotograf – Bogumil Toni
Vrapčiji grijesi – Gabrijel Cvitan
Poštar – Bogumil Toni
Na mrtvih dan – Ivo Čič
Magla – Gabrijel Cvitan
Zečja tužaljka – Šime Fučić

prosinac 1938.

Na badnjak – Barba Rike, Split
U badnjoj noći – Josip A. Kraljić
Mora biti – Šime Fučić
Bara – Gabrijel Cvitan

siječanj 1939.

Vinograd u zimi – Ljubo Brgić
Zima – Josip A. Kraljića

veljača 1939.

Krasna lopta – Ivo Čič
Kiša – Rikard Katalinić Jeretov
Noćni lovac – Šime Fučić
Putovi vjetrova – Bogumil Toni
Cesta – Gabrijel Cvitan

ožujak 1939.

Nezgoda uskrnog zeca – Stjepan Perčević
Ribar Frane – Gabrijel Cvitan
Rodna kuća – Bogumil Toni
Potop - Šime Fučić

travanj 1939.

Moj susjed – V. N. (inicijali, Vladimir Nazor ?)
Želje unučadi – Bogumil Toni
Vrabac i žabac – Šime Fučić

svibanj – lipanj 1939.

Na srebrnoj cesti u zvjezdanoj noći (pjesma u prozi) – Ernest Radetić
Mala Nada u selu – Gabrijel Cvitan
Sijeno – Bogumil Toni
Modre oči lana – Bogumil Toni

Vulkan – Šime Fučić
Mara – Gabrijel Cvitan
Idem kući – Gabrijel Cvitan
Pastir – Gabrijel Cvitan

rujan 1939.

Rujan – Gabrijel Cvitan
Želja – Šime Fučić
Kovač – Bogumil Toni
Kasna jesen – Marko Mirosav

listopad 1939.

Evo kiše – Gabrijel Cvitan
Opomena – Šime Fučić

studenj – prosinac 1939.

Jesen – Gabrijel Cvitan
Božić – Marko Mirosav (učenik IV razr. real. gimn. Daruvar)
Sladokusac – Šime Fučić
Mali vojnici – Stjepan Perčević
Zimsko jutro – Ljubo Brgić
Ivina željeznica – Bogumil Toni

siječanj 1940.

Zima u šumi – Marko Mirosav
Na žalu – Ivica Čermak
Na snijegu – Šime Fučić

veljača 1940.

Selo u snijegu – Živojin Juzbašić
Zeko – Ljubo Brgić
Ludi zekan – Šime Fučić

ožujak 1940.

Ptica i zvonce – Šime Fučić
Zečja škola – nepotpisana brojilica

travanj 1940.

Nema ti meda, bez ovog reda – Šime Fučić
Žaba i komarci – Bogumil Toni
Na Savi – Ivica Čermak

svibanj – lipanj 1940.

San male Pave – Gabrijel Cvitan
Zlatkov kaputić – Šime Fučić
Janko nevaljanko i knjiga – Gabrijel Cvitan
Duhandžija Pajo – Šime Fučić

rujan 1940.

Kaži tata – Ivica Čermak

Majčici – Ivo Čič

Pero i maca – Krsto Mihotić

Zvonko i njegov čamac – Bogumil Toni

listopad 1940. (Mali rodoljub)

Vrabac – Josip Tomić

Naš puran – Ljubo Brgić

Konjanik – Šime Fučić

studeni 1940. (Mali rodoljub)

Jesenska – Gabrijel Cvitan

Tri majke – Gabrijel Cvitan

Medvjed i ciganin – Dr. Matko Laginja

prosinac 1940. (Mali rodoljub)

Dolazi Božić – Gabrijel Cvitan

Gladna ptičica – Rikard Katalinić Jeretov

siječanj 1941. (Mali rodoljub)

Lutka spava – Barba Rike

Jasna – Gabrijel Cvitan

Šarkova nezgoda – Stjepan Perčević

Siroče – Gabrijel Cvitan

Pahuljice lete – Šime Fučić

Anđeoska smrt – Barba Rike

veljača 1941. (Mali rodoljub)

Naše more – Marko Mirosav, Pakrac

Izgubljena ptica – S. Kustec (đak, D.Kraljevec)

Pas – Ljubo Brgić

3.3.3. NASLOVNICE MALOG ISTRANINA

Da je „Mali Istranin“ Ernesta Radetića bio sastavljen tek od korica, odnosno naslovnih ilustracija, bez ikakva drugog sadržaja, zavrijedio bi počasno mjesto u povijesti hrvatske publicistike. Jer, Radetić je za svoje izdavačko čedo htio najbolje, odnosno najboljeg od najboljih, te izradu ilustracija na naslovnicama povjerio Andriji Mauroviću. Doduše, tada je Maurović bio tek bivši, zapravo propali, mada izuzetno nadareni student zagrebačke likovne akademije, kojega su profesori otjerali zbog zavisti (Zupan, 2018: 12) a vjerojatno i nonšalantnog odnosa prema autoritetu akademske profesure. Ili, kako sam kaže u razgovoru sa Zupanom *...čujete, prvo s Akademije su me izbacili jer sam konkurirao profesorima. Tada sam se morao posvetiti ovoj takozvanoj komercijalnoj bazi života. To je bilo takorekuć prisilno* (Zupan, 2018: 31). Maurović je sredinom dvadesetih počeo crtati kalendare, razglednice, ilustracije u raznim reklamama i knjigama, dakle sve što je donosilo makar i mali prihod. U tom je razdoblju ilustrirao nevjerojatnih 139 knjiga, ponajviše romana u nakladi St.Kugli-Zagreb, među kojima se ističu svi objavljeni romani Eugena Kumičića i Augusta Šenoa (Zupan, 2018: 63- 66),

Radetić je po svemu sudeći prepoznao ogroman crtački talenat svog vršnjaka (bio je tek dvije godine stariji od Maurovića, op.a.) i angažirao ga za izradu naslovnica „Malog Istranina“. Rezultat je naslovnica u vrlo oskudnoj, minimalističkoj crtačkoj intervenciji prikazuju bit projekta „Malog Istranina“ – patnje hrvatskog naroda u Istri, koja će čitavoj jugoslavenskoj javnosti biti predstavljena kao *sirotica Istra*, što se kao sintagma zadržala sve do kraja stoljeća.

Kasnije će Radetić naručivati i druge naslovnice, uvijek tražeći da se simbolično prikaže tragika istarskih prognanika i njihova čežnja za rodnom Istrom. No Maurovićev je uradak maestralan, pa će u svakoj školskoj godini tijekom svih gotovo dvanaest godina izlaženja „Malog Istranina“ upravo njegova naslovnica biti dominantno prepoznatljiva odlika ovog časopisa za djecu. Maurović je i jedini od autora naslovnica koji se potpisao na svoj crtež, dočim su drugi autori potpisani inicijalima.

POŠTARINA PLACENA U GOTOVOM.

POJEDINI BROJ 1.— DIN

MALI ISTRANIN

God. III.

1931

Br. 2.

Mali Istranin , drugi broj s naslovnicom Andrije Maurovića

POSTARINA PLAGENA U GOTOVOM.

GOD. I. U ZAGREBU, 21. OŽUJKA 1930. BR. 1.

»Mali Istranin« izlazi jednomput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Bokšićevoj ulici br. 28. — Telefon 18.31.

SAHRZAJ: Ernest Redetić: Pismo malim Istrancima. — Jos. A. Kraljić: Molba malih Istrana (pjesma). — Jos. A. Kraljić: Popisni su... — Jos. A. Kraljić: More. — Ernest Redetić: Zlatko sveo malo Vifon. — Jos. A. Kraljić: Štastank. — Jos. A. Kraljić: U Diviš-gradu. — Jos. A. Kraljić: Sine Istra (pjesma). — Bano. — Vaniš kuli. — Zagovetka. — Naš velikaš: Dr. Marko Logušić.

UREDNICI: ERNEST RADETIĆ, ZAGREB I JOSIP A. KRALJIĆ, SPLIT.

POSTARINA PLAGENA U GOTOVOM.

GOD. II. U ZAGREBU, SUŠKI (Im. p.) 1930./31. BR. 5.

»Mali Istranin« izlazi jednomput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Bokšićevoj ulici br. 28. — Telefon 18.31.

SAHRZAJ: Jo. A. Kraljić: Sun. — Etkard Katalčić Zubić: Magarac. — Krsto Miholić: Nako Istra. — Ernest Redetić: Lijepa naša Istra (Diviš-grad u Puli). — Vaniš i Istra. — Jos. A. Kraljić: Pise Istranin. — Bano. — Vaniš kuli. — Mali Kalendar sa slikama, Zagovetka i odgovetka.

UREDNICI: ERNEST RADETIĆ, ZAGREB JOSIP A. KRALJIĆ, SPLIT.

Postarina plagena u gotovom. Pojedini broj 1.— dinar

MALI ISTRANIN

BISKUP DR. JURAJ DOBRILA

God. III. 1932 BR. 5.

Postarina plagena u gotovom. POJEDINI BROJ 1.— DIN

MALI ISTRANIN

Zainta se još nikad nije dopuštao, da nakon crnog i krvavog Velikog Petka ne bi crveno i radostan dan slavnog Utkvanca!

GOD. IV. 1932 BR. 8.

POSTARINA PLAGENA U GOTOVOM. POJEDINI BROJ 1.— DINAR

MALI ISTRANIN

POBEDA NA ISTRU SA HRVATSKOG PRIMORJA

GOD. V. RUJAN 1933. BROJ 1.

POSTARINA PLAGENA U GOTOVOM. Pojedini broj stoji 1 dinar

GOD. VI. RUJAN 1934. BROJ 1.

Poljarska plaćena u gotovu.

Mali Istranin

Pojedini broj
1 dinar

GOD. VII RUJAN 1935 BROJ 1

Poljarska plaćena u gotovu

Pojedini broj 1 dinar

Mali ISTRANIN

GOD. XI RUJAN 1939 BROJ 1

Poljarska plaćena u gotovu

Pojedini broj 1 dinar

Mali ISTRANIN

GOD. XI OŽUJAK 1940 BROJ 7

Poljarska plaćena u gotovu

Pojedini broj 1 dinar

Mali Istranin

GOD. IX LISTOPAD 1937 BROJ 2

Poljarska plaćena u gotovu.

Pojedini broj stoji 1 dinar

Mali rodoljub

GOD. XII SIBIČANJ 1941 BROJ 5

4. PRIČE I PJESME ZA DJECU – KOLIKO SU VAŽNE

Izražavanje kroz pjesmu i priču, ili kako je možda bolje reći - *poetsko izražavanje* (Visinko, 2005: 16) definitivno razvija govorni jezik na recepcijskoj i produkcijskoj razini, odnosno obogaćuje i onoga koji sluša ali i onoga koji priča. Kako Karol Visinko primjećuje, poetske konstrukcije osobu ispunjavaju moćnim alatom kojim se oplemenjuje komunikacija. To je osobito važno u predškolskom razdoblju odrastanja, kada djeca ulaze u svijet književnosti najprije slušanjem, a potom i praćenjem ilustracija. Uostalom, i sama definicija *književnosti kao komunikacije između autora i čitatelja ili slušatelja* (Solar, 2005: 281) pretpostavlja njegu i razvoj tog odnosa. U zbilji, *čovjekov je prvi stvaralački čin, najvjerojatnije, prva svjesno izgovorena riječ. A prve riječi, zajedno s doživljajima koji su ih pokrenuli, zasijecaju se najdublje u svijest i traju u nama latentno i kad ih prekriju debele naslage odraslog iskustva ...* (Težak, 1979: 108).

Ako polazimo od pretpostavke da su za razvoj djeteta ključni odnosi prema roditeljima, drugoj djeci i ljudima, tada je pripovijedanje priča *drevni i provjereni način kako to učiniti. Ono djetetu pomaže stvoriti empatiju, umiriti teške emocije i pronaći dublje značenje iz svakodnevnog iskustva.* (West, Sarosy, 2021: 15). Osobito je važno stvoriti zdravu vezu s roditeljem, odnosno nije primarna priča, nego pričanje priče, čime se povećava međusobna privrženost. Roditelj je tako prvi *pouzdan pripovjedač* (Solar 2005: 56). Narativna struktura, s obzirom na pripovjedačku petlju, pretpostavlja privlačenje i preusmjerenje pažnje, ukazuje na stvarnost koja putem mašte prelazi u novu realnost a potom izlazi iz nje. Ali, u tom okviru, narativna struktura je samo začim kojim se privlači pozornost djeteta. Posljedica pričanja je emocionalna povezanost i stvaranje zajedničkog iskustva, uostalom kuturološke priče ujedinjuju slušatelje i utječu na *evolucijsku prednost* (Wilson D.S. prema West, Sarosy 2021: 23). Pripovijedanjem priča prenosimo kulturu, tradiciju, stvaramo identitet na osobnoj i društvenoj razini, ali i neophodan osjećaj pripadnosti određenoj društvenoj grupi izvan obitelji.

Poučne priče često imaju prepoznatljivu konotaciju iz obiteljske svakodnevice, s kojom se dijete lakše identificira, ali i motivira, jer *realistička motivacija zahtijeva da se motivi u književnom djelu izabiru i povezuju prema načelu iluzije zbilje* (Solar, 2005: 49).

Zapleti u pričama nas opterećuju baš kao u stvarnom svijetu, ali u pričama stječemo perspektivu rješenja. Pripovijest će tako *utjecati na suosjećajnost i sposobnost snalaženja u životnim nedoumicama* (Gottschall J., prema West, Sarosy 2021: 26).

Priče za dojenčad i malu djecu trebaju biti kratke, mada npr. Visinko tvrdi da dijete do svoje treće godine nije sposobno za praćenje priče (Visinko, 2005, 51). No istodobno, ona napominje da to ne znači da djetetu nije ugodno slušati kazivanje priče. S druge strane, *bogatstvo rječnika malog djeteta usko je povezano s kasnijim uspjehom u čitanju. Kako bi razumjelo smisao riječi i priča, dijete treba natapati jezikom, tako da shvati sve misli koje riječi i priče mogu stvarati* (Zimmermann S, Hutchins C, 2009: 7). U trećoj godini počinje razdoblje djetetova života u kojem ono naglo razvija sposobnost intenzivnijeg razumijevanja okoline, pa se priča već širi, jer dijete izlazi iz okvira uže obitelji. U četvrtoj godini se unose detalji, a dijete može intervenirati u priču vlastitim zapletima. Tada nastaje i sposobnost identifikacije s drugim, odnosno procjena znanja, perspektive ili namjere drugog, odnosno multiperspektivna teorija uma.

Dijete nastoji razumjeti odnose među likovima, jer *razumijevanje pri čitanju je mišljenje* (Čudina- Obradović, 2014: 9) pa se u takvim odnosima razvija radoznalost i interes za sudbinu likova u naraciji, što pospješuje stvaranje empatije. Ili, kako ističe ista autorica, čitanje je povezano s govorom, ali je za razliku od govora koji nam je prirodan, čitanje vještina koja se mora učiti i razvijati (Čudina- Obradović, 2014). Šesta godina je pak dob bajki, nestvarnog, pa se u tom razdoblju unose novi elementi priče, odnosno tehnike pripovijedanja ispunjavanjem svakodnevnim, jednostavnim predmetima, tj. *malim operaterima* (West, Sarosy, 2021: 68). Za bajku Solar kaže da se u nekim elementima nestvarnog i ispreplitanja mogućeg i nemogućeg približava poeziji, no s druge strane to je strogo određena književna vrsta (Solar, 2005: 213). Slušajući bajku, dijete luta maštom i stvara vlastite likove u prigodnom okruženju. Tada se ovakvo pripovijedanje može smatrati odvlačenjem pozornosti odnosno relaksacijom od traume, a likovi u arhetipskom smislu nadograđuju ranije usvojene ukorijenjene, odnosno tradicijske vrijednosti. Bajke su namijenjene i djeci i odraslima, i vrlo su pogodne za *prevladavanje jezičnih i mentalnih zapreka između djece i odraslih* (Ortner, 2007: 9). U tom slučaju pripovijedanje ima ulogu međugeneracijskog povezivanja, a *poticajnost obiteljske okoline* ima važnu ulogu u djetetovom razvoju i uspješnosti (Čudina- Obradović, 2014: 52).

Kada priča ima kronološku strukturu u naraciji, tada se lakše pamti. Sadržajno, to može biti uvod, zatim ekspozicija u kojoj se zbiva događaj i sukob likova koji proizvodi krizu, i naposljetku slijedi zaključak s razrješenjem sukoba i konačnim raspletom odnosno ishodom određenog događaja (Čudina- Obradović, 2014: 195). Poučne priče često imaju prepoznatljivu konotaciju iz obiteljske svakodnevice, s kojom se dijete lakše identificira, ali i motivira, jer *realistička motivacija zahtijeva da se motivi u književnom djelu izabiru i povezuju prema načelu iluzije zbilje* (Solar, 2005: 49). Zapleti u pričama nas opterećuju baš kao u stvarnom svijetu, ali u pričama stječemo perspektivu rješenja. Jer, svako se ponašanje uči, najlakše identifikacijom s nositeljem ugleda ili uzora, pa je primjerice učenje o uspjehu sukladno iskustvu samog vlastitog uspjeha, i obrnuto, u priči tuđi neuspjeh možemo prihvatiti kao vlastiti.

Neke pouke iz priča mogu prouzročiti govorenje neistina, ali dijete govori neistinu kada treba privući pozornost, kako bi izbjeglo kritiku ili kaznu, ili neugodne posljedice. Otprilike je jednako i s psovkama, djeca njima traže pozornost, ili pak imitiraju roditelje. No, važno je to prevladati, jer *djecu treba odmalena odgajati za buduće partnerske odnose* (Ortner, 2007: 130). U naglašavanju obiteljskog ili jedinstva grupe, dijete će osjetiti sigurnost, pa će naučiti razlikovati dobro i loše, te će nastaviti razvijati socijalne kompetencije, ili kako se savjetuje roditeljima neka *pomognu djetetu da se nauči radovati već i samim putem do cilja* (Ortner 1999: 162).

5. IZBOR OSOBITIH PRIČA I PJESAMA ZA DJECU U „MALOM ISTRANINU” ERNESTA RADETIĆA

Već u prvoj kalendarskoj godini izdavanja Radetić se trudi svoj časopis prilagoditi školskom rasporedu. Tako se početkom školske godine, najesen, u impresumu navodi da je riječ o drugoj godini izdavanja odnosno školskoj godini 1930/31. U broju tri, tiskanom u studenom 1930.godine, nalazimo na prepričanu legendu o Argonautima. Riječ je o dobro poznatoj mitološkoj priči koja datira još od Homera i njegove Odiseje, a koju je potom među ostalima obradio i čuveni knjižničar aleksandrijske biblioteke Kalimah. Legendu o Argonautima je sa svim detaljima najbolje ipak napisao Apolonije s Rodosa (Apolonije Rođanin), u trećem stoljeću prije Krista. Priča govori o Jazonu i njegovoj posadi od četrdesetak grčkih junaka, među kojima su i oni najpoznatiji - Heraklo, Patroklo, Kastor, Poluks, Edip, Orfej, Pelej, Polifem, ali i junakinje Atalanta, Ida, Medeja Kolhidska i ostali. Oni su na brodu Argo otplovili prema gradu Kolhidi na Crnom moru, a pretpostavlja se da bi to moglo biti današnje područje Gruzije. U poduhvat su se upustili kako bi oteli Zlatno runo, najcjenjeniju relikviju Kolhiđana. To je bio vrlo zahtjevan i opasan zadatak, kojim bi, svatko od njih ponaosob, zaslužili vječnu slavu u grčkoj postojbini. Uspjeli su, i krenuli put Grčke. Kako bi zavarali kolhidsku potjeru, Argonauti su se kanili vratiti dužim putem pa su uplovili u Dunav i ploveći uzvodno stigli sve do sjevernog Jadrana. Naime, u pradavna vremena vjerovalo se da Dunav ima dva ušća, jedno u Crnom moru a drugo u Jadranu (Darovec, 1997: 12). Kad je u međuvremenu postalo jasno da Dunav s Jadranom nema nikakvu poveznicu, priča je ponešto izmijenjena, pa su u toj varijanti Argonauti od kraja plovne Save do Jadrana svoj brod vukli ili prenosili. Ovu legendu je nakon Apolonija s Rodosa objavio u prvom stoljeću nakon Krista i rimski pjesnik Gaj Valerije Flak, u ponešto izmijenjenom obliku, a nakon njega i mnogi drugi, pa je bila relativno dobro poznata obrazovanim Europljanima. Međutim, legenda ima i svoj nastavak koji se tiče Istre, a za koji je zaslužan upravo starogrčki pjesnik i knjižničar Kalimah. On navodi da su Kolhiđani na području sjevernog Jadrana sustigli Argonaute, da su bitku izgubili, te da su ne mogavši nakon poraza vratiti se u svoju postojbinu, na prigodnom mjestu podigli grad, koji Grci nazivaju „gradom bjegunaca” a sami Kolhiđani na svojem jeziku nazvali su ga Pulom. Za rimske povjesničare Plinija Starijeg i Strabona uopće nije bilo dvojbe da je Pula mitološki grad koji je osnovala posada kolhidske neuspješne potjere.

U rečenom broju objavljenom u studenom 1930. godine Radetić, pod nadnaslovom „Pripovijesti iz istarske povijesti” donosi priču o „dolasku prvih Istrana”.

DOLAZAK PRVIH ISTRANA

„Na obalama Crnoga mora, tik uz ušće Dunava, stanovao je u prastaro vrijeme malen, ali hrabar narod. Izvrsni pomorci, spretni trgovci i hrabri vojnici, zalijetali bi se u skupinama duboko u unutrašnjost zemlje i dovozili kućama svojim čitave toware svakojakog blaga, koje bi onda na brzim i lakim ladjam a raznosili po svemu svijetu, da ga zamijene za zlato, srebro, jantar i drugo drago kamenje. Ta se zemlja zvala Istra, narod, koji je nastavaše Istrani, a rijeka, oko koje se naseliše, Istar. Danas se ta zemlja naziva Dobrudža, a ona velika rijeka se zove Dunav. Oko godine 500. prije rodjenja Kristova, dakle prije dvije tisuće i pet stotina godina, življaše u toj zemlji kralj po imenu Aet, koji je imao prekrasnu kćerku Medeju. Dvorovi su se njegovi bijelili na daleko i odrazivali se u valima Crnoga mora. Silno se bogatstvo skupilo u njima. Bijahu ga nakupili hrabri i spretni Istrani tijekom stotina i stotina godina i darovali ga svom starom kralju. Ali vrijednije od svega blaga i od svega dragog kamenja bijaše runo od suhoga zlata, koje su jednom donijeli s daleka pohoda hrabri Istrani svome kralju. Nijedan vladar na svijetu nije tada imao takova što. Pravo pravcato ovnujsko runo, a od blještava suha zlata. I ta se dragocijenost na daleko pročula, pa su je mnogi bogati kraljevi zaželjeli, no hrabri je Istrani ne htjedoše dati. Njome se je smio kititi samo njihov kralj. Jednoga dana dodoše Istranim a u pohode iz daleke grčke zemlje mnogobrojni brodari na svojim ladjama. Bijahu to Argonauti. Istarski ih je kralj počastio i nakon bogate gozbe pokazao im svoju riznicu. Grci se nijesu mogli dosta nadiviti kraljevu bogatstvu, ali najviše ih je privlačilo skupocjeno zlatno runo, zbog kojega bijahu zapravo i došli, da ga ukradu. Ali videći da ga ne će moći oteti, jer ga je čuvala budna straža, naumiše da ga se domognu varkom. Lijepim i laskavim riječima zavedoše kraljevu kćerku Medeju i nagovoriše je neka bi ocu ugrabila zlatno runo i pobjegla s njim a u njihovu domovinu Grčku. Medeja je doista tako učinila. U krala je runo ukrcala se žurno na grčke ladje i otplovila s Grcima što je brže mogla. Kada je stari kralj opazio varku digao je na noge svoje Istrane i poslao ih u potjeru za Grcima i za odbjeglom kćerkom. Ali Grci su bili lukaviji od Istrana. Oni su najprije zakrenuli prema sjeveru i zaplovili prema unutrašnjosti zemlje Dunavom, kao da će tobože uz vodu. A zapravo su u zgodnom času skrenuli na drugu stranu i otplovili prema jugu i odanle u Grčku. Istrani,

misleći da su Grci doista otplovili Dunavom, dadoše se na brzim svojim ladjicama za njim a u potjeru. Bijaše ih nekoliko stotina s dvadesetak lakih lađica. I plovili su tako. plovili teškom mukom uz vodu, a nigdje ni traga ni glasa bjeguncima. Doplovili su čak do sadašnjega grada Beograda i prešli s Dunava na Savu, ali Grka sa zlatnim runom ne bijaše nigdje. Ploveći Savom dodjoše sve do Ljubljane, pa videći da se dalje ne može ladjama, oni dignuše ladjice na suho, naprtiše ih na ledja i poniješe ih kopnom prema jugu, putujući po lijepoj nekoj dolini. Jednoga dana zastanu kao začarani. Pred njim a je pukla prostrana morska pučina. Bijaše to naš Jadran. Veseli, rinuše svoje ladjice ponovno u more i zaploviše sve uokolo te nove zemlje. Kraj bijaše lijep i bogat. Guste šume bile su pune svakojake divljači, uz obalu se praćakalo mnoštvo najraznovrsnijih riba, polja se zelenila od silnog povrća, koje je samo od sebe raslo. Svega bijaše, a ma baš svega kao u kakvom lijepom kutiću raja zemaljskog. I rekoše Istrani: »Eto nam nove domovine! Ovdje ćemo ostati. Putovali smo skoro pola godine, dok smo došli, pa ako se sada stanemo vraćati proći će opet isto toliko vremena, dok kući dođemo. Bjegunce Grke nijesmo uhvatili, niti smo našli kraljevog zlatnog runa. Vratimo li se bez njega, rasrdjeni će nas kralj bez milosrdja sve dati posmicati. Ostanimo dakle ovdje. To neka bude naša nova domovina, naša rova Istra«. Tako i učiniše. Smjestiše se u jednoj dubokoj uvali, podigoše tvrđi grad i u njemu se naseliše. Od tada se po njima lijepa ta zemlja prozvala Istra i to joj je ime ostalo do dana današnjega. Grad koji podigoše bijaše današnja Pula. Istrani su nastavili voditi onakav život, kakovim življahu u svojoj staroj postojbini. Ribarili su, lovili divljač, plovili morima i trgovali. Naskoro su stekli veliko bogatstvo i poslali su jaki narod, kojeg su se svi susjedi bojali.»

Ernest Radetić (Mali Istranin, 1930: 25)

Ovu je pripovijetku Ernest Radetić i potpisao, a kao što vidimo, ponešto se u detaljima razlikuje od Kalimahove i varijante Apolonija Rođana. Kolhiđane je odmah simplificirao u Istrane, njihova postojbina je na zapadu, a ne istoku Crnog mora, Argonauti ih ratnom varkom mame u Dunav u koji ulaze s dvadesetak brodova, te nastavljaju, kako Radetić naznačuje, od Beograda pa sve do Ljubljane, htijući tako približiti priču unoseći elemente koji u brončano doba nikako nisu mogli egzistirati, a što možemo prepoznati kao element pripovjedačke petlje. U Istri neuspješni progonitelji ostaju ne zbog poraza već zbog toga jer bivaju očarani ljepotom i bogatstvom „raja

zemaljskog". Ovo pojednostavljivanje i idealiziranje rodnog kraja i njegovih stanovnika otkriva nam uređivački smjer kojim će se Radetić povoditi i od kojega neće odstupati u svih dvanaest godina koliko je uređivao i izdavao „Malog Istranina”.

Radetić piše uvodnike, u pravilu je prva pripovijetka u svakom broju iz njegova pera, donosi vijesti iz svijeta, uređuje i slaže avanture Majmuna Kloka koji u svojim dogodovštinama prati aktualna zbivanja u svijetu, slaže prijelom, uređuje „dječji kutić”, pregledava i objavljuje najzanimljiviju učeničku poštu, i pored svega, napisati će nekoliko sjajnih pjesama. Njegova je lirika u jednom razdoblju na tragu Mate Balote, i teško je oteti se dojmu da u najvećem dijelu podsjeća upravo na najpoznatije pjesme najpoznatijeg Rakljanca. U nastavku su tri pjesme koje je Radetić potpisao i to baš u vrijeme kad je Mate Balota u „Malom Istraninu” redovito objavljivao liriku, punih pet godina prije nego što će izdati svoju prvu zbirku pjesama.

BRIŽNA MOJA MATI

*Vajk se je kako zmija mučila i na suncu potila
Tilo prikidala, erlenu zemlju kopala i črni kruh jila.
Od usti je sebi otkidala, puna svake nevolje,
Da z mene učini čovika
Da buden je dika
I od nje sirote da moren živiti bolje . . .
A ja san mlad i bisan u svitloj školi sidija
Z munještinama u glavi gospodin san biti stija
Dotle je dna od mizerije i potrebe postila,
Da ljudi ne znadu žrvanj vrtila i ritku kašu jila
Za moje biše u krvavoj poti šoldo po šoldo je skupljala
Svu svoju mladost, sva lipa lita,
cija život svoj za me je dala.
Kad bi z dalekega svita glase od mene dobila*

*Da h njoj ću doйти. Sto boti na dan bi prid vrata hodila
Po čile bi noći na malen oknajcu čekala i stala.
Bura je puhala, grane lomila i dizala krove,
ma mati ni spala.
Prozebla do kosti, od vitra šibana i dažda,
ona se z okna ni makla
Dokle se z drhtavon rukon moga ubraza ni takla.
A danas? U tujen san svitu, mriž tujima ljudi . . .
Svu moju ljubav su si razdilili drugi
Za staru je mater tako malo ustalo
A koliko se je tega toj brižnoj i jednoj staroj ubećalo . .
Jur lita i lita nis je ni vidija ni čuja
Od svih njejih žulji ni jenega je nišan vrnuja
Sama je doli na staremu domn, kako slomljena grana
Na pustemu ognjištu, priz ninega svoga, i ninemu znana
Mučenica stara, zadnja ga čuva i vajak jednako pati
Brižna, od svih ostavljena, moja sirotica mati . . .*

Ernest Radetić (Mali Istranin 1933: 141)

TEŽAČKI ŽIVOT

*Svitli lemeš je zaora, raspara je zemlja črlenu
Teške noge volovske speštale su trava zelenu
Pukla je brazda široka, a gruda sva u jenoj krvi
Mokra, topla i prhka pod nogon težačkom se mrvi. . .*

*Voli potišu, težak se napinje, a vrganj pomalo škriplje
Stari did za oračen nosi bisage i sime turkinje prosiplje
Po brazdah zrnje se truni, pada u zemljine rane
Ča te ga stisnuti u se od svakega zla da ga brane. . .*

*Roditi će mlada jarika. Zeleniti sva će se njiva.
Žuljava ruka težaka, ča za vrgnjon danas tako piva
Svako će batvo taknuti, pogladiti će svaki će klas
Kruha bokun i šaku palente dati će svakon od n a s. . .*

*U hladu mi ćemo biti, na suncu će on se potiti
Do kisnega mi ćemo spati, on će jur zdavna kopati.
Pak? Doj će jandarmo, doj te finance i druge dojt te taše
Sve te pobrati, sve te mu uzeti, nazadnje i kravicu s paše ...*

*Aš čuda je ljudi, ka tice nebeske ča živu
Ča nikada dela ni taknuli nisu, ni vidili kmetovu njivu
A brižan težak sve lito se muči i za nje sve mora dati
Na zadnje kraj svih svojih žulji s dicon još i ličan ustati...*

Ernest Radetić (Mali Istranin 1933: 147)

PRAMALIĆE

*U svitlavini jasnoj cija kraj je bija
I svaku traku sunca je željno u se upija
Po brigi i po vrbi, po svih stranah i doli
Su blejali jur janci i bukali su voli
Zelena mlada trava sva rosna se dimila
A cila jata tići po ariji su letila
Mendula j' cvitala, svud trunilo se cviče
Po svih stazah i puti hodilo je pramaliće...*

*I svirile su šurle i pisma je zvonila
Na paši bosa dica za prascen su letila
Na litu ga lovila i u školju ga gonila
Priz straha od bolesti na rosi su sidila
Pastirice bi došle i s nami se igrale
Na mokru travu legle, na tanko zakantale
Joh koliko smiha, i radosti i sriće
Nosilo nan je svima to zlatno pramaliće. . .*

*Oj kuda ste propale ditinjske moje nade
Kud patite se sada vi pastirice mlade
Pasala nan je tužno sva naša lipa mladost
Priz traga se zgubila sva nikadašnja radost
Oj vrni mi se, vrni, moje rosno cviče
Oj vrni mi se nazad zlatno pramaliće. . .*

Ernest Radetić (Mali Istranin 1934: 97)

6. ZAKLJUČAK

Uređivačka politika „Malog Istranina“ analizirana kroz uvodnike i tematiku sadržaja stremi prikazu Istre nakon Velikog rata kao privremeno okupirane zemlje u koju će se njeni, prvenstveno mladi izgnanici prije ili kasnije vratiti. Radetić Istru plastično slika gotovo kao mitsku, hiperborejski obećanu zemlju i to čini ili svojim pripovijetkama, ili izborom priča i pjesama za djecu. Pritom koristi sve raspoložive oblike i resurse koje tadašnji tisak može prenijeti, od atraktivnih i simbolički preciznih naslovnica, formata časopisa koji je prilagođen mladima, crteža, fotografija, ilustracija, stripa (koji koincidira s prvim objavama stripa uopće). U projekt mudro ulazi s autorom prvog časopisa za djecu na području Istre Josipom Kraljićem, te tako osigurava ideju kontinuiteta. Kroz čitavo vrijeme izlaženja „Mali Istranin“ njeguje formu kratke priče za djecu u kojoj su sama djeca glavni junaci, zatim basne, te kratke igrokaze. Pritom sve vrijeme objavljuje i poeziju za djecu, koja je po opsegu posve ravnopravno zastupljena proznom tekstu. Sredinom tridesetih, u časopisu se objavljuju i duže forme, te edukacijsko štivo – putopisi, zanimljivosti iz svijeta, izvodi iz romana, te ispunjaljke, križaljke, rebusi, zagonetke – odnosno forma koja traži aktivno sudjelovanje djece. Objavljuju se pa čak i valoriziraju dječja štiva, djecu se potiče na pisanje. Time „Mali Istranin“ u tridesetima doista postaje ono što je Kraljićev „Mladi Istran“ bio dvadeset godina ranije – časopis za djecu koji najmlađi željno iščekuju, trudeći se biti među najboljima u razredu koji će od učiteljice dobiti svoj primjerak lista. Radetić se u „Malom Istraninu“ klonio politike, ali politika nije mimoišla njega, pa mu autentično izraženi antifašizam nije pomogao kada je došla „narodna vlast“. No barem je sačuvao život, za razliku od drugih bliskih suradnika u svome projektu.

7. LITERATURA

Balota, M. (2023). *Puna je Pula. Pula*. AP, Sveučilište Jurja Dobrile, FET.

Bertoša, M. (1993). *Istra između zbilje i fikcije*. Zagreb: matica Hrvatska.

Cetnarowicz, A. (2014). *Narodni preporod u Istri*. Zagreb: Srednja Europa.

Čudina- Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja, od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Goldenmarketing- Tehnička knjiga.

Čulinović, F. (1951). *Revolucionarni pokret u Istri 1921*. Zagreb: Glas rada.

Čulinović, F. (1953). *Riječka država*. Zagreb: Školska knjiga.

Darovec, D. (1997). *Pregled istarske povijesti*. Pula: CASH.

Demarin, M. (1972). *Hrvatsko školstvo u Istri između dva svjetska rata*. Sisak: Jedinstvo.

Dukovski, D. (1998). *Fašizam u Istri 1918.-1943*. Pula: Cash.

Dukovski, D. (2004). *Istra: kratka povijest dugog trajanja*. Pula: Istarski ogranak DHK.

Grbić, J. (1994). *Identitet, jezik i razvoj*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Istra, god. XII br. 11 – tjednik Saveza jugoslavenskih emigrantskih udruženja, odg. urednik Ernest Radetić (u Zagrebu, 11.03.1940).

Jakovljević, B. (1975). *Istarska partizanska početnica iz 1944*. Zbornik Čakavskog saveza, sv.7, Zavičajna književnost u nastavi, Žminj: Čakavski sabor.

Krulčić, V. (2009). *Mauroviću s ljubavlju*. Zagreb: Vedis.

Laginja, M. (1945). *Istarske priče*. Zagreb: Galebovi.

Lenard, I. (2021). *Odgojna uloga časopisa za djecu i mladež u Banskoj Hrvatskoj*, doktorska disertacija, F.F. Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku.

Lončarević, V. - *Ernest Radetić, zaboravljeni katolik antifašist*, Glas Koncila br.25/2019.

Mali Istranin, (1930 – 1941). vlasnik, izdavač i odgovorni urednik Ernest Radetić, Zagreb.

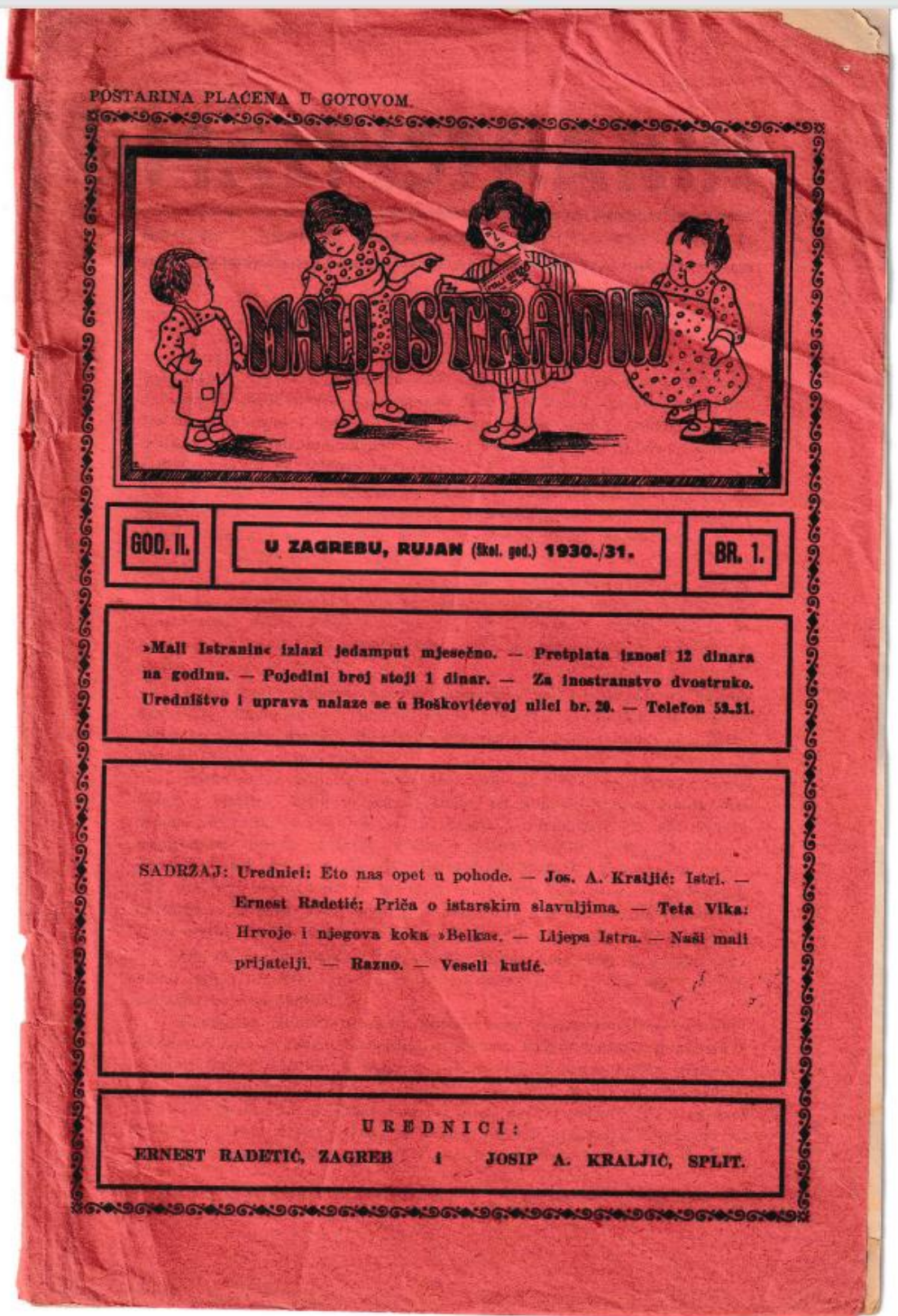
Matijašić, R. (1996). *Antička Pula s okolicom*. Pula: Zavičajna naklada Žakan Juri.

Milanović, B. (1973). *Hrvatski narodni preporod u Istri*. Pazin: IKD Sv. Ćirila i Metoda.

- Ortner, G. (1999). *Nove bajke koje pomažu djeci*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Ortner, G. (2007). *Bajke koje pomažu djeci*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pederin, I. (2007). *Jadransko pitanje*. Rijeka: Maveda.
- Radetić E. (1936). *Za goli život*. Zagreb: Naklada Matice Hrvatskih Kazališnih Dobrovoljaca.
- Radetić, E. (1944). *Istra pod Italijom*. Zagreb: Carl Albrecht.
- Radetić, E. (1962). *Razbijeni mozaik*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Radetić, E. (1969). *Istarski zapisi*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Scotti, G. (2021). *Osporavani grad: Rijeka 1918.-1924*. Novi Vinodolski: Naklada Kvarner.
- Solar, M. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šetić, N. (1999). *Iz istarskog novovjekovlja*. Labin: Istarski glas.
- Težak, S. (1979). *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine*. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, K. (2005). *Dječja priča- povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zimmermann, S. i Hutchins C. (2009). *Sedam ključeva čitanja s razumijevanjem*. Bušovec: Ostvarenje.
- Zupan, Z. (2018). *Maurović, Lobačev, Jules, Sulić*. Zagreb: udruga Art 9.
- West, S. R. i Sarosy, J. (2021). *Kako pričati priče djeci... i svima ostalima*. Zagreb: Stilus.

8. PRILOZI

- digitalna preslika „Malog Istranina“, rujan 1930.

MALI ISTRANIN

GOD. II. ZAGREB, RUJAN ŠKOL. GOD. 1930./31. BR. 1.

Eto nas opet u pohode!

Znam, čekali ste željno, prijatelji moji mali, da vam »Mali Istranin« opet dođe. Ta kako i ne bi! On vam priča o ljepoj jednoj zemlji, zemlji za koju su djedovi vaši i oci mnogo žrtvovali i dali, da bi bila sretna. Donosi vam slike i opise njezinih ljepota, priča vam o dobrim, ali ne sretnim malim Istranićima pod Učkom i isporučuje vam njihove pozdrave i molbe, da ih ne zaboravite.

Mi vam evo i sada, dolazeći vam u pohode već prvih dana nakon školskih praznika, donosimo iskrene i tople pozdrave svih onih tisuća i tisuća sirotnih malih Istrana, koji vam, dobra djeca, mnogo zahvaljuju, što ste u prošloj godini mislili na njih.

Vi ni ne slutite, kako je njima teško i kako mnogo plaču i uzdišu za vama. Vi ste sretnici u ovoj našoj slobodnoj i velikoj Jugoslaviji. Imate svoje dobre roditelje, koji vas maze, tetoše i miluju, igraju se s vama, pjevaju vam i upućuju vas, a sve u vašem slatkom materinjem jeziku.

Imate svoje slobodne domove, prostrana polja i livade, po kojima skakućete, imate brda i dolove, šume i šikare, po kojima se možete slobodno verati i pjevati, oh pjevati što vas grlo nosi, takmeći se s drobnim ptićicama po lugovima!

Imate dobre učitelje i učiteljice, koji vas uče i podučavaju razne stvari i vještine, kojih vi još ne znate, ali koje će vam u životu biti jedno od velike koristi. A vi ih slušate i razumijete, ta oni govore istim onim slatkim jezikom, kojim i drage majčice vaše. Oni i jesu drugi vaši oci, druge majke. Zato ih vi rado slušate i pokoravate im se, dok vas oni podučavaju u mnogim umijećima, pa se vi — zažarenih obrazića — svakog dana mudriji i pametniji vraćate svojim domovima i svi sretni, pričate dobrim majčicama, što ste sve nova u školi naučili.

Oh, da znate, kako je teško malim Istranićima, koji bi mnogo toga htjeli čuti i naučiti, a ne mogu jer ne razumiju ni jedne riječi svojih učitelja, koji su tuđinci...

Nedjeljom polazite u crkvu. Slušate svog dobrog župnika, koji vam priča o Bogu na vedrim nebesima, o četama lijepih krilatih anđelića i o miloj Božjoj Majčici. A onda se svi zajedno, u svom jeziku, riječima koje vam teku izravno iz srca molite Svevišnjemu. Molite za svoje dobre roditelje, da bi vam ih dragi Bog još dugo godina poživio čile i zdrave. Molite za svoju dragu braću, za sekice, za sve prijatelje i susjede, za velikog našeg i junačkog kralja i za njegove male kraljeviće. Ne pro-

puštate pomoliti se i za lijepu svoju domovinu, preporničujné je dragom Bogu, da bi je uzdržao sretnom i velikom i sačuvao je od svih neprijatelja njezinih.

A eto, mala vaša istarska braća svega toga nemaju . . .

Kad mali Istrani navršé šestu godinu života moraju u školu.* U školi dobiju crnu košulju i crnu kapu. I moraju se nazivati Talijanima i malim Balillama. Usude li se progovoriti ili zapjevati u lijepom našem hrvatsko-srpskom jeziku, kakovim govore njihovi roditelji, bivaju kažnjeni.

Kad idu nedjeljom u crkvu, ne smiju se pomoliti Bogu u svom jeziku. Ni župnik ne smije u našem jeziku moliti i propovijedati.

Vidíte dakle, kakav je život male vaše braće u Istri. Svi su oni čisti Jugoslaveni, a tako i oci njihovi i majke im i bake i djedovi stari. I svi oni ne znaju govoriti drukčije nego hrvatski ali njima je strogo zabranjeno govoriti svojim materinjim jezikom. Oni to ne smiju.

Zato su mnogi i mnogi mali Istrani zajedno sa svojim roditeljima napustili Istru i prebjegli preko granice u Jugoslaviju, koja je slobodna i jaka i koja im je dobra majka. Ovdje smiju slobodno govoriti sa svojim majkicama u svom jeziku, smiju slobodno zapjevati iz puna grla, smiju poći u crkvu i u svom se jeziku pomoliti dragom Bogu, a u škola polaze rado i vole učitelja, jer razumiju i oni njega i on njih.

No mnogo ih je i mnogo, čak na stotine tisuća, koji ne mogu doći ovamo. Tamo u Istri imaju svoje lijepe kućice, imaju svoja polja i vinograde, koje su im još pradjedovi ostavili, a koje ne smiju prepustiti tuđincu. Oni stoga ostaju dolje, trpe i šute. I pune misle na vas, svoju malu slobodnu braću u velikoj Jugoslaviji.

A vi ih ne ćete napustiti, draga djeco, ne ćete ih zaboraviti, zar ne? I radit ćete za njih, a podupirat ćete i »Malog Istranina«, koji vam donosi njihove glase.

Istri.

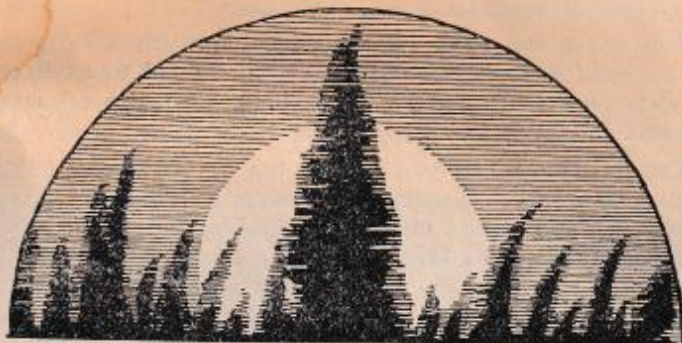
Ja čujem šapat s umirućih usna	Ja čujem zvona sa brežuljka smrti
I uzdah vajni očaja i boli,	I jecaj tužni i samrtno pjenje.
Ja vidim suzu kraj spuštenih vjeđa,	I vidim kako svećenik se spušta
Što sjetno dršće, zaklinje i moli,	Niz brdo noseć sveto pričješćenje.

To Majka moja na izdahu leži,
Od rana ljutih sree joj se steže,
A duša trne, gdje joj djeca bijedna
Pred silom krutom izdišu il' bježe.

Split.

Jos. A. Kraljić.

Priča o istarskim slavuljima.

Ponad vršaka tanahnih jela, između granja visokih hrastova i šuštavog lišća čvorava grabra pomaljšao se srebreno-zlačani mjesec-ev kolut. Prani su njegove blijede svijetlosti prodirali u guštaru, dopirali do pomno sakrivenih gnijezda i obasjavali maljušne glave ptičica, koje su — grijaći se stisnute jedna uz drugu — drijemale u večernjoj tišini.

Šuma, divna ona naša i neopisivo krasna istarska šuma, sad je mirovala. Smirila se na čas, nakon strašne dnevne buke, koja ju je trgla iz dugogodišnjeg mirovanja. Teška joj se budućnost spremala. Iz daleke je zemlje banula u nju strana neka čeljad i sa zlobnim uživanjem stala obilaziti njome. mjereći joj očima trupove stoljetnih hrastova, vite cerove, glatke jasene i bijele javore, pa ih obilježava bijelim kristovima i zarezuje sjekirama. Na nekim je mjestima već znevilila pila, a ponosni su se hrastovi uz strašan štropot rušili preko vršaka mladih jela, nježnih topola i ispravnih divljih trešanja, mrveći sve pod sobom.

U šumu je ulazila smrt!

Sjedeći na grani dreva, povrh gnijezda u busenu, stari je slavulj drijemao. Njegovo bi se tjelešće svakog časa potreslo, a glava se trgla ispod krila. Progouili ga mučni sni. I on je osjetio dah smrti u svojoj blizini. Jedan je od ovih došljaka još u zoru usmrtio njegovu družicu, upravo u trenu, kad je u brzom lijetu zahvatila mušicu, da je ponese svojim gladnim golišavecima u gnijezdu. Stranac je ispružio dugačku neku svjetlucavu cijev, šumom se prolomio strahovit prasak i njegove družice ne bijaše više među živima. Od nje se razletilo okrvavljeno perje, krila joj i glava bijahu rastrgani, a maleno se truplo trzalo na zemlji, na krvlju orošenom lišću.

Mali su se slavulji, preplašeni praskom, šućurili u gnijezdu i čekali majku, no ona više nije dolazila.

Jadni stari slavulj! Koliko se je nalijetao cijelog dana, da nahrani svoje male gladuše, male svoje sirotiće. A njima nikad dosta! Što im više kukaca donese, više traže nikako ne prestajući pružati svoje duge gole vratove iz gnijezda. A on, jadnik, ne može više. Izmorio se, a povrh

toga vidi se iza svakog stabla po kojeg od ovih zlobnih došljaka, kako vrebaju na njeg, da ga zgođe kamenom, granom ili dugom nekom cijevi, pa se ne usuduje ni ganuti iz svog zakloništa.

Sada kad je nad šumu pao mrak buka se stišala i on je mirniji. Mali su njegovi goliši ispružili kljuniće u vis i usnuli skupivši glavice a on se sjeo na drenovu granu ponad gnijezda i tužan ih promatra. Po dalje drena crni se, na kivilju popriskanom lišću, tjelešće njegove družice.

Kad je sjajna mjeseečeva zraka prodrla do njega, kliznula do glavica njegovih mališa i spustila se na zemlju pa obasjala mrtvo tijelo njegove ponajdraže ptičice, nije dulje mogao izdržati. Vrisnuo je bolno i prodirno, da je zaječila šuma. I zaplakao je gorko nad svojom porušenom srećom.

Šuma se probudila i sva živa bića u njoj. Očarana glasovima, koji se izvijahu iz bistra slavuljeva grla i ona je jecala tiho s njime.

A njegovo je gr'oce titralo i podrhtavalo, s neopisivim se bolom u duši sjećajući nekadašnjih lijepih vremena... I pjesma je nadgrobnica pričala:

»Šumila je nekoć šuma i bujala, nesječena, nerezana...

Pupale su mladice, zelenila se trava, skakutali hitri zecevi za vedrih mjeseečevih noći, pućpurikale su prepelice. Kroz škarje se provlačili krupni volovi, tražeći sočno zeleno busenje, cinkali su zvončićima oko vrata i davali znakovne pastirima, koji ih slijedahu, pjevajući zvonko...

Današnja je draga pokojnica bila tada još malena slavuljka istom izletjela iz gnijezda. Skakutala je nesigurno s grane na granu, ne usudujući se poletjeti u daleki svijet. Oko nje su živkala njena braća slavuljići, neki još u gnijezdašću, a drugi izletiv poput nje, da uhvate po kojeg kukeca, no ne uloviv ga, složno bi dozivali majku, da ih nahrani. A ona ih je pratila na prvim koracima, još se uvijek za nje brinući, i donoseći im skakavaca i crvića, mušica i gusjenica...

Jednoga ju je dana upoznao on, njezin danas rastuženi i na smrt žalosni drug. I on bijaše istom prhnuo iz gnijezda i nesiguran poletavao šumom. Sretoše se na jednoj grani, pogledaše se sa zanimanjem, sprijeteljiše se i krenuše zajedno u svijet. I letili su i lovili skupa, ne razilazeći se više, i pjevali, da je šumom orilo. On ju je njihao na grani, da prije usne i pjevao joj najljepše pjesme. U njegovom se je glasu izmjenjivale tihano zujanje pčelice s šuštanjem večernjeg lahora, sanjivi šum rijekó Mirne u dolini s disanjem mora u daljini, žamor čempresa kraj groblja s cillinkanjem zvonaca na vratu volova, tugaljivo bugarenje istarskog pastira-volara s veselom poskočnicom njegove drugarice — ovčarice...

I dok bi ona lagano zapadala u san, on bi joj se tiho, tihano, približio, sasvim se priyinuó uz nju i grijao je svojim tijelom...

Jednoga proljetnog dana, dok je oko njih sve bujalo i cvalo i spremalo se na novi život, spleli su i oni gnijezdo, u koje se smjestila draga njegova pokojnica, snijela jajašca i rodila mu ove male golišavce. Oh, koliko bijaše sreće u njihovim srećima onoga dana, kad su ugledali žučkaste kljuniće kako kljuvaju slabašnu kora jajašca, pružaju vratice

i izlaze na danje svijetlo! Majka ih je prekrila svojim tijelom i grijala ih, sjedeći na njima nepomična čitav jedan dan i noć, ne mičući se, ni da se nahrani... A on im je pjevao i pjevao, sjedeći ponad njih na grani, svoje najnužnije pjesmice...

Kako krasan bijaše život u slobodi!

A danas? Njegova je draga družica, majka njegovih malih čedašea mrtva.

Strahovita je njegova bol, užasna njegova muka.

I on je pjevao, pjevao dalje tužeći za propalom srećom. Osjećao je, kako ga nešto u gr'ocu pali, steže i muči, ali nije prestajao. Prhnuo je na najvišu granu, da zahvati slobodna zraka, a onda zabiljisa svom snagom svojih malih pluća, vrisnuv iz punih grudi, od muke čežnje i boli... Zbogom družice nezaboravna, zbogom srećo moja, zbogom pusta istarska slobodo!...

Najednom zapne... Pjesma utihnu kao odsječena. Mali slavuljak zaglavinja, nožice mu popuste i on se sruši poput mrtvog kamena na zemlju. Tik do trupla ubijene slavuljke. Bio je mrtav. Od boli mu puknula žilica i njegovo je grlo zamuknulo znanavijek...

U busenu se uskomešali golišaveli. Ispružili glavice i zagledali se preko gnijezda u tjelesa svojih nesretnih roditelja, ne razumijevajuće pravo težine tužnog događaja. Nijesu jadni ni slutili, koja ih sudbina čeka.

Sutradan će doći oni stranci, iskrčit će šumu, pronaći njihovo sklonište i ponijeti ih u grad. Strpat će ih u kavez i othraniti dudovima, ispalit im usijanom iglom oči i naučiti ih tuđu pjesmu. A oni će pjevati i pjevati u vječnome mraku, oplakujući svoju krutu sudbinu...

Jadni moji mali istarski slavulji!

Ernest Radetić.

Hrvoje i njegova koka „Belka“.

Mali je Hrvoje imao istom pet godina. Svakog bi se dana spustio na dvorište, čeprkao po pijesku i igrao se, hraneći kokoši i sitne piliće. Donio bi iz kuhinje punu šaku mrvica ili žita i bacao kokicama, koje su žurno dolijetale, čim bi ga ugledale i pohlepno zobale zruje.

Od svih je koka Hrvoje najvolio svoju »Belku«. Zvao ju je »Belkom«, jer bijaše posvema bijela, bez ijedne tamne mrlje na perju. Nju bi posebno dozivao i hranio, a ona bi prilazila sasvim blizu k njemu i uzimala hranu iz njegovih ruku. Nije ga se bojala. Čim bi ga ugledala pohrlila bi k njemu znajući da će nešto u njega naći. A on bi je uzimao u naručaj, nosio je po dvorištu i gladio je, vadeći svaki čas iz džepa po koju mrvicu, da joj je daje. I pri tom bi joj govorio svakakve lijepe riječi, a ona bi samo okretala glavicu, pogledavajuć ga kao da ga razumije.

Jednoga jutra Belke više nije bilo. Hrvoje je tražio po dvorištu i dozivao, ali Belke njegove nema, pa nema. Kuda je samo nestala ta njegova dobra kokica. Ne našavši je vratio se u kuću sružden.

O podne bijaše kuća puna ljudi. Dodoše nekakvi rođaci u goste. Ručak bijaše obilat i bogat. Za stolom je sjedio Hrvoje, pod vratom mu privezan bijeli ubrus, da si ne uprlja lijepe haljine. Gostio se sve u šesnaest, jer ručak bijaše zaista gospodski, pa su ga i gosti hvalili.

Najednom će jedan od rođaka:

»Baš je dobra ova koka. Kako je samo tusta!»

»Dobro ju je ugojio naš Hrvoje«, primjeti netko od ukućana.

Hrvoju ispane žlica iz ruke. Pred očima mu sine.

Jao, ta to je njegova draga koka Belka, koju je jutros tako dugo uzalud tražio i dozivao. Na oči mu navru suze, u grlu ga nešto stisne i on gorko zarida:

»Moja Belka, moja draga Belka!»

I nije više okusio hrane. Otišao je od stola i odšaljao se u sobu. Bacio se na krevet i plakao grčevito. Tako je eto završila njegova Belka, njegova draga kokica, koju je toliko volio i toliko se s njom razgovarao. A eto ovi ljudi, samo da masnim zalogajem omaste jednom bradu, nijesu se žacali zaklati njegovu najmiliju prijateljicu.

Tko će se sada odazivati njegovu zovu, kad bude izišao na dvorište. Ne će više čuti onog povjerljivog ko-ko-ko, kojim ga je dosad dočekivala njegova kokica.

Hrvoje se nije mogao umiriti. U njega bijaše zlatno srce, koje je volilo životinje. Bijaše on zaista dobro dijete, jer svako dijete koje voli životinje ima plemenito srce. Samo divlja i surova djeca muče životinje i ne trpe ih.

Mog malog Hrvoja nema, na žalost, više među živima. Kad mu je bilo sedam godina obolio je i umro. A šteta ga je, jer u njega bijaše nistinu plemenito srce.

Teta Vika.

Lijepa Istra.

LIJEPA ISTRA: Mali Lošinj.

(Sliku je poslala gđa Marija Krušić, Bitolj)

Eto još jednog izgubljenog bisera s blistavog gjerdana naše Istre. To je Mali Lošinj. Najubavije mjesto na istarskim otocima. Podneblje mu je tako blago, da ondašnja djeca, skoro ni ne poznaju snijega, jer tamo u vrlo rijetkim slučajevima padne. Svakih nekoliko godina jedam-

put, a i tada samo po dva-tri prsta visine, brzo se otopi i za par ga dana nema više. Ljudi tamo uopće ne znaju, što je to zimski kaput. Sunce i zimi tako blago i toplo grije! Zato i rodi tamo u svakom obilju smokava, badema, slatkog grožđa i maslina. I tamo na čitavom otoku žive mali istarski Jugosloveni, koji bi rado bili ovdje uz vas slobodni, ali ne smiju, da ostave svojih lijepih i ubavih domova, jer bi se u njih uselio tuđinač. Zato ostaju na straži i čekaju. Govore našim primorskim narječjem, čakavštinom, ali mnogo mekanijom nego li je govore drugi primorski Hrvati, jer tvrdih glasova uopće ne poznaju. Umjesto č, ž i š oni govore c, z i s, tako da njihovo čavrljanje u mnogom naliči na zujanje pčelica.

Inače su momci od oka, hrabri mornari, koji se ne boje ni bure ni oluje, pa jedre po najburnijem moru, sigurni, kao mi kad koracamo po čvrstom drumu.

Naši mali prijatelji.

Gledajte samo, kako se veselo smije naša Ružica! Sada već može, jer je na putu ozdravljenja. A bila je teško bolesna i dobri su njezini roditelji bili zbog nje u sto briga. Njihovo je srce bilo to veoma žalosno, što su nedavno već izgubili jednu upravo ovako lijepu i ovako milu djevojčicu kao što je Ružica, dragu njezinu sekicu Istranku.

Ružica je bome morala leći u krevet, jer joj je postajalo sve gore. Došao i liječnik, zakimao glavom, propisao joj gorak lijek i naredio da se desetak dana ne smije micati iz kreveta.

Živahnoj i nestašnoj Ružici ne bijaše to laka stvar. Ležati nepomično dane i dane, ne vidjeti divnog mora — morate znati da Ružica živi na najljepšoj točki našega Jadrana, na

Rabu! — i ne igrati se s družicama na toplom suncu, bijaše za nju ne mala pokora. Pa još k tome onaj gorki lijek!

Ali Ružica je valjana djevojčica. Znade ona, da tako želi njezina dobra majčica. Ta ona voli, neopisivo voli, svoju majčicu i zato je rado ostala u krevetu, uzimala gorak lijek i trpjela, jer je znala da tako hoće njezin dobri tata i njena draga mamica, koji se toliko boje za njezin život.

I eto njezin tata danas je zadovoljan, a njena mamica sretna, jer njihova je Ružica sada izvan opasnosti. Već je sasvim zdrava i za koji će dan već moći ustati iz kreveta, pohrliti do mora i praćakati se

na pijesku poput dražesne zlatne ribice. Veseleći se unapred tome ona se sretno smiješka! Dobra je naša Ružica i poslušna, a sve za to, jer mnogo voli svoju majčicu, kojoj bi za ljubav pridonijela i mnogo veću žrtvu!

Ružica Zukličeva je i naša dobra prijateljica. Ona je jedna od prvih pretplatnica našeg »Malog Istranina«. Ne samo pretplatnica, ona je i njegova revna širiteljica. Znadete li koliko ga primjeraka dobiva? Trideset! Ravnih trideset! I nas veseli, da je draga naša Ružica ozdravila, jer smo i mi bili u brizi rad njene bolesti. Neka nam je lijepo pozdravljena!

Mali naš Istranin ima mnogo vrijednih malih prijatelja i prijateljica. Jedna mn je takva prijateljica i Terezija Goričanec iz Miklaveca. Vi ne znate, gdje se nalazi Miklavec, a nijesmo priznajemo iskreno, znali ni mi dok nam se nije odanle javila Terezija. Miklavec, dakle, to vam je malo sasvim malo seoce u Medumurju, negdje u blizini Podturena. Tako nam piše naša prijateljica Terezija, a mi joj to, dakako, najpripravnije povjеровасмо i naučismo nešto malo više zemljopisa, nego što smo do sada znali.

Slušajte, što nam ona piše:

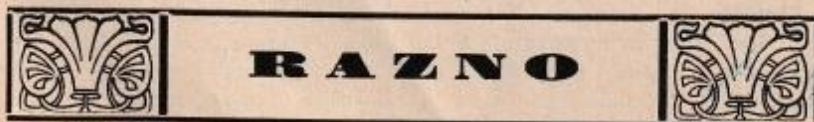
»Dragi gospodine uredniče! I ja sam čula za Istru i za male Istrane, koji su od nas odsječeni. Moj tata je bio tamo još godine 1907. i 1908. i on mi je puno pričao o Istri i o ladama, koje se voze oko nje i dalje u svijet.

Pozdravite, dragi gosp. uredniče, sve male prijatelje naše Istre. Medumurje i Istra, dva su oka bistra!

Ostajem Vaša

Terezija Goričanec, učenica
Miklavec kbr. 54., z. p. Podturen

Dobra djeco! Sjećajte se Istre, sjećajte se malih Istrana. Pričajte svakome, da je ne mislimo zaboraviti. Širite naš »Mali Istranin«, koji donosi vijesti, slike i pričice iz Istre i budite mu prijatelji. Pišite nam često, a mi ćemo vaša lijepa pisma rado objelodaniti. Koji od naših dobrih prijatelja imađe svoju zgodnu sličicu neka nam je pošalje, mi ćemo i nju donijeti, jer onaj, koji voli Istru i prijatelj je malih Istrana, zavrijeduje, da ga predstavimo svoj drugoj dobroj djeci u Jugoslaviji.

KUĆE OD LEDA. Pa zar ima i takvih! Ima, ima! Gore na hladnom sjeveru, gdje vlada vječna zima, vječni snijeg i led, žive također ljudi. To su Eskimeci. Oni se hrane mesom od tuljana i drugih riba, koje žive u ledenom moru, love bijele medvjede i polarne lisice, odijevaju se njihovim krznom, a stanuju u kućama od — leda. Dakako da to nijesu nikakve palače, nego samo male kolibice u koje se sklanjaju noću Eskimeci sa svojim ženama, djecom i s psima. Putnici, koji su, u svrhu istraž-

vanja, putovali po tim ledenim krajevima, kažu, da su kuće sasvim udobne, da nijesu ništa vlažne i da je noću u njima prilično — toplo.

KINESKE POSLOVICE. Novac je dobar, ali opasan sluga. — Tko posuđuje novac da gradi, gradi za prodaju. — Dobri susjedi više vrijede, nego daleki rodaci. — Samo su dva u istinu dobra čovjeka: jedan je mrtav, a drugi se nije još rodio. — U društvu muškarci slušaju, a žene se promatraju. — Kajanje je jeka izgubljene kreposti. — Tko se nadimlje kao žaba, puknut će kao mjehur od sapunjače. — Bolje se opametiti štetom, nego sramotom. — Tko se ne sagiblje, slabo ore.

NAJSTARLJE DRVO. Pred nekoliko godina ispostavilo se proučavanjem, da je najstarije drvo na svijetu neki hrast na maloazijskom otoku Chiosu, kojemu je preko 2900 godina. Debl toga hrasta mjeri u svem 9 m u promjeru, a krošnja mu je i danas još dosta zdrava. — Uistinu lijepa starost.

MAJMUNSKA LJUBAV. Kada vidimo majku, koja neprestano nosi svoje dijete u naručju, tetoši ga, mazi i razmazuje, ne brineći se pri tom mnogo za njegov dobar odgoj, kažemo obično da ljubi svoje dijete »majmunskom ljubavlju«. I s pravom. Jer opice na isti način vole svoje mlade. Stara opica ne pušta svoje mlado nikada iz ruku, neprestano ga noseći na prsima, ljulja ga i gladi, trijebi mu uši, čisti krmelje na očima, promatrajuć ga pri tom tako milim pogledima, da ju je milina gledati. Poznato je, da opica, ako joj ugine mladunče ne dira više jela i redovito bijedno i sama ugine. Kod najvratolomnijih skokova s grane na granu tropske prašume mlado se majmunče drži čvrsto njezinih prsa i ne pušta je ni na čas, a ona ga vječno vuče sa sobom. Istom kad ponešto odraste postaje samostalnije, no ni tada ga majka ne pušta s oka, čim opazi kakvu opasnost, ona će se naći uz njega ili će ga bar krikom upozoriti nek se čuva. Znade se međutim dogoditi, da opica svoje mlado i isčuška, što biva redovito, ako je neposlušno.

Ugine li opici mlado, sjeda kraj njega i njezino je lice tako duboko tužno, da bi i čovjek zaplakao. U tom se slučaju nerijetko dešava, da opica uzima pod svoje drugo koje mlado, pa makar ne bilo njezina roda, doji ga, hrani i brine se za nj. Crnci u Africi drže čak, da su mnoge opice, ostavši bez mladunčeta, ukrale male Crnce, dojile ih i otbranile u prašumi.

Stari majmun ne pokazuje toliko ljubavi prema svojim mladima. On im je ponekad čak i pogibeljan, jer ih u ljutini znade tako teško iskušati, da bi ih i ubio, kad im ne bi priskočila u pomoć majka. Ali ako se nađu u opasnosti, on će se najodvažnije boriti za njih.

Desilo se jednom, da su lovci u Abesiniji gonili hrpu majmuna — pavijana — hoteći ih uhvatiti. Majmuni su im svi pobjegli tek je zaostao mladi jedan majmunčić, koji se popeo na visoku jednu hridinu. Četa pasa opkolila je klisuru i bijesno lajala na preplašeno majmunče. Na jednom se pojavi stari majmun i tako se strahovito izdere na pse, da su svi savili repove. U tren oka pograbi mlado i odmagli s njime kao vjetar. Dok su se psi oporavili od prve zabune bio je već daleko odmakao i već

dostigao svoje društvo. Lovci bi ga bili mogli ustrijeliti, ali su očarani tim prizorom, zaboravili. Kad su došli k sebi, majmuna već nije bilo blizu.

DUHAN. Poslije rata pušenje se je u nekim našim krajevima veoma raširilo. Puše ne samo muškarci, nego i žene, pa čak i djeca. A ne znaju, koliko je pušenje opasno i otrovno za organizam. Poznato je, da duhan sadržava u sebi vrst otrova, koji se zove nikotin. Taj otrov, istina, ne otruje čovjeka najednom, pa da bi odmah umro, jer nitko ne popuši toliko duhana odjednom, da bi količina nikotina u njem dostajala, da ga usmrti. Ali postepeno pušenje ipak truje. U plućima prouzrokuje bronhialne katare, u želucu katar i žgaravicu, u crijevima zatvorenje, na živcima omaglicu, drhtavicu, glavobolju i besanicu. Najviše pak škodi sreću, osobito pak, ako sreće i bez toga nije posvema zdravo. To se odmah opaža po nejednakomjernom udaranju bila. Ovapnenje žila pušenje također pospješuje u velikoj mjeri.

VESELI KUTIĆ

Majstor Grga.

No, da je naš majstor Grga, koji se pred nama toliko junačio, tako veliki plašljivac, nijesmo nikada mislili. Pogledajte molim vas ove slike. Tek što je uveče legao i uvukao se pod tople pokrivače trzne se, kao da ga je netko iglom ubo.

»Jao, zaboga, što je to. Nešto je šušnulo...«

Ono nešto malo njegove ne baš preguste kose stalo se ježiti...

»U pomoć, prevalnik«, krikne od straha, jer je evo i opet nešto šušnulo, ali sada već mnogo bliže njegovom krevetu.

»Ubit će me, jao, miloste, drhtao je majstor Grga, a kosa mu se naježila poput tisuća čeličnih iglica. Čelo mu oblio hladan znoj...

Kad li, što je to? Nešto crna dipnulo je u vis i — stalo do njega na krevet...

»Ah... ti li si te, moj macane, zloće jedna, kako si me samo preplašio, uzdahne olakšano i raznježeno Grga, gladeći svog crnog mačka. Naježena kosa stala se polagano spuštati i prekrivati gole poljane na njegovoj blistavoj glavi ..

Jedva se jedvice umirio...

A Macan se, prefrigenac, raskomotio na mekanom pokrivaču i stao predući dremuckati...

Konačno je i majstor Grga usnuo s blaženim osmjehom na licu. A koliko se samo straha napatio jadnik.

No, baš mi je junak. Toliko straha, muke i znoja zbog nedužnog Macana.

A mi mišljamo, da je drugi Kraljević Marko, toliko se pred nama junačio. Ali sad ga bar poznamo!

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovićeva
ulica 20. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeva ulica 26.
Za tiskaru odgovara: Dragutin Šulca, Zagreb, Klajićeva ulica 4.

9. SAŽETAK

Istra u Velikom ratu nije bila poprište bitaka, ali postaje teritorij kojim se plaća ulazak u rat Italije na strani Antante. Nakon dolaska talijanske vojske i uprave, veliki broj istarskih Hrvata emigrira „preko Učke”, u Jugoslaviju. Svima njima treba novinsko štivo potpore, napose djeci u izgnanstvu. Novinar Ernest Radetić prihvaća se tog velikog poduhvata i osniva „Istru” časopis za starije i „Mali Istranin” časopis za djecu i mlade Istrane. Idućih deset godina „Mali Istranin” postat će najznačajnija novina za djecu istarskih emigranata na području Jugoslavije, ali ne samo njih, već uopće vrlo širokog kruga čitatelja koji kroz „Mali Istranin” prihvaćaju činjenicu da u Istri vlada fašizam koji negira hrvatstvo i da se prognani i izbjegli Istrani nisu i neće odreći svoje rodne Istre.

KLJUČNE RIJEČI: Istrani u progonstvu, sirotica Istra, fašizam, Ernest Radetić, „Mali Istranin”- časopis za djecu

SUMMARY

Istria was not the scene of battles in the Great War, but it became the territory which used to pay for Italy's entry into the war on the side of the Entente. After the arrival of the Italian army and administration, a large number of Istrian Croats emigrated *via Učka* to Yugoslavia. All of them needed newspaper reading support, especially children in exile. Journalist Ernest Radetić accepted this great challenge and founded "Istra", a magazine for the elderly and "Mali Istranin", a magazine for children and youth from Istria. In the next ten years, "Mali Istranin" became the most important newspaper for the children of Istrian emigrants in the territory of Yugoslavia, and not only them, but in general a very wide circle of readers who, through "Mali Istranin", accepted the fact that fascism ruled in Istria denying Croatia and that exiled and escaped Istrians did not and would have not given up their native Istria.

KEY WORDS: Istrians in exile, poor Istria, fascism, Ernest Radetić, "Mali Istranin" - magazine for children.